

ವಿಷಯಸೂಚಿ

ಅಧ್ಯಾಯ ೧ ಸುರೇಶ್ವರವಾರ್ತಿಕ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೨, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ - ೧

ಅನುವಾದ

|| ಎರಡನೆ ಅಧ್ಯಾಯ ||

ಶ್ರೀದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಯೇ ನಮಃ

೧. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಅಜ್ಞಾತಾತ್ಮನ ವಿವರ್ತ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಬಂಧ

ತದ್ಧೇದಮಿತ್ಯವಿಜ್ಞಾತಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾದಿದಂ ಜಗತ್ ||

ರಜ್ಜಾಂ ಸರ್ಪಾದಿವಜ್ಜಾತಂ ನಾಮರೂಪಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕಮ್

|| ೧ ||

“ತದ್ಧೇದಂ ತರ್ಹ್ಯವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್” ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಮ ರೂಪ ಕ್ರಿಯೆ (ಕರ್ಮ) ಎಂಬ ರೂಪವಾಗಿ ಹಗ್ಗದಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿತು||

ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಗೌಡಪಾದರ ವಚನವೂ ಇದೆ ---

ಅನಿಶ್ಚಿತಾ ಯಥಾ ರಜ್ಜುರನ್ನಕಾರೇ ವಿಕಲ್ಪಿತಾ ||

ಸರ್ಪಧಾರಾದಿಭಿರ್ಭಾವೈಸ್ತದ್ವದಾತ್ಮಾ ವಿಕಲ್ಪಿತಃ

|| ೨ ||

ಹಗ್ಗವು ಹಗ್ಗವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗದಿರುವಾಗ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ, ನೀರಿನಧಾರೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಬರುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು (ತತ್ವತಃ ತಿಳಿಯದಿರುವಾಗ, ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ತೋರಿಬರುವನು|| (ಇದೇ ಮಾಂಡೂಕ್ಯಕಾರಿಕಾ (ಪ್ರ ೨-ಕಾ ೧೭))

ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಅಜ್ಞಾತವಾದ ಆತ್ಮನ ವಿವರ್ತವೆಂದರೆ ಏನುಫಲ ಎಂದರೆ ---

ಅನರ್ಥಹೇತುರಜ್ಞಾನಂ, ತದುತ್ಥಂ ಚಾಖಿಲಂ ಜಗತ್ ||

ಪ್ರತೀಚೋಽನರ್ಥ, ಇತ್ಯಸ್ಮಾದ್ವೀತೋಽತ್ಯರ್ಥಂ ಮುಮುಕ್ಷತಿ

|| ೩ ||

ಅನರ್ಥಕ್ಕೆ, ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅಜ್ಞಾನ, ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತೂ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನರ್ಥವಾಗಿ (ದುಃಖಕರವಾಗಿ) ಬಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವಲ್ಲಿ ಇದರಿಂದ (ಸಂಸಾರಿಯು) ಹೆದರಿದವನಾಗಿ ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವಿಧದಿಂದಲೂ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬುದೇ ಫಲ ||

ಪುರುಷಾರ್ಥೋಽಖಿಲಾನರ್ಥಪ್ರದ್ವಸ್ತಿಃ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಃ ||

ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವಪರಿಜ್ಞಾನಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಸ್ಯ ಕಾರಣಮ್

|| ೪ ||

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನಿಗೆ ಪುರುಷಾರ್ಥನೆಂದರೆ - ಸಮಸ್ತ ಅನರ್ಥಗಳು ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದೇ. ಈ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವೇ ಕಾರಣ ||

೨. ಸಮ್ಯಗ್ ಜ್ಞಾನವೇ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ?

ನಿರಸ್ತಾಶೇಷಾನರ್ಥಾಪ್ತಕೃತ್ವಾಹ್ಲಾದಸತತ್ತ್ವಕಃ ||

ಸ್ವತೋ ಯತೋಽಯಂ ಸಂಸಾರೀ ತೇನಾಜ್ಞೋವಿಪರೀತದೃಕ್

|| ೫ ||

ಈ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನು ಅಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದು (ಅಹಂ ಮಮ ಎಂದು ಶರೀರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ) ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾ ಭ್ರಮೆಪಡುತ್ತಾ ಸ್ವತಃ ತಾನು (ನಿಜ ರೂಪದಲ್ಲಿ) ಸಮಸ್ತ ಅನರ್ಥಗಳಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿದ್ದರೂ ಮತ್ತು ಪೂರ್ಣಾನಂದಸ್ವರೂಪವು ಮೊದಲೆ ತನಗೆ ಲಭಿಸಿದ್ದರೂ, ಅರಿಯದೆ ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿರುವನು. (ಅದರಿಂದ ಈ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದು ತತ್ವಜ್ಞಾನವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಇನ್ನೊಂದು ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ---

ಮೋಹಮಾತ್ರಾನ್ತರಾಯತ್ತಾಪ್ತುರುಷಾರ್ಥಸ್ಯ ನಾಪರಮ್ ||

ಅವಿದ್ಯಾಧ್ವಂಸಿನೋ ಬೋಧಾತ್ಮಿಂಚಿತ್ಸಾಧನಮಿಷ್ಯತೇ

|| ೬ ||

ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ತಡೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೊಂದು ಸಾಧನವು ನಮಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ ||

ಪುರುಷಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಅದರ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಎಲ್ಲಿ ? ಎಂದರೆ ---

ಆತ್ಮೇತ್ಯೇವೇತಿ ವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಸೂತ್ರಮಿತ್ಯುದಿತಂ ಪುರಾ ||

ಉಪೋದ್ಘಾತಸ್ತಥಾ ತಸ್ಯ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಃ ಸಪ್ರಯೋಜನಃ

|| ೭ ||

“ಆತ್ಮೇತ್ಯೇವೋಪಾಸೀತ” ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಸೂತ್ರವು ಮೊದಲೇ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ, ತದಾಹು... ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಹಿತವಾಗಿ ಅದರ (ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ) ಉಪೋದ್ಘಾತವನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಆ ಪ್ರಯೋಜನ ಯಾವುದು ? ಎಂದರೆ ---

ಪ್ರತೀಚಿ ಸಾಕ್ಷಾದ್ವಿಜ್ಞಾತೇ ಚೈಲ್ಯಂ ಸರ್ವಂ ಸಮಾಪ್ಯತೇ ||

ನಿಃಶೇಷತಸ್ತಮೋದ್ಧಸ್ತೇಃ ಪುಮರ್ಥಶ್ಚ ಸಮಾಪ್ಯತೇ

|| ೮ ||

ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನನ್ನು ನೇರಾ ಅನುಭವ ಮಾಡಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಮುಗಿದಂತೆ ಆಗುವುದು. (ಸಮಸ್ತ) ಅಜ್ಞಾನವು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಉಳಿಯದಂತೆ ನಾಶವಾಗುವದರಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥವೂ ಮುಗಿದಂತಾಗುವುದು (ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದು) ||

ಯತ ಏವಮತಃ ಪಶ್ಯೇದಾತ್ಮನ್ಯಾತ್ಮಾನಮದ್ವಯಮ್ ||

ಆತ್ಮೈಕೋ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಯಾ ವಿಷಯಃ ಶ್ರುತಿಕೋ ಮತಃ

|| ೯ ||

ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ (ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಫಲವಿರುವುದೋ) ಅದರಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು | ಆತ್ಮವೊಂದೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯ ವಿಷಯವೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದಿದೆ ||

ಅನರ್ಥ ಮತ್ತು ಅದರ ನಿಮಿತ್ತದ ವಿವರಣೆ:

ಅನರ್ಥ ಮತ್ತು ಅದರ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ ? ಎಂದರೆ ---

ಅಥ ಯೋಽನ್ಯಾಮಿತಿ ತಥಾಽವಿದ್ಯಾಂ ಚಾನೂದ್ಯ ನಶ್ವರೀಮ್ ||

ಆಽಧ್ಯಾಯಾವಸಿತೇಃ ಕಾರ್ಯಂ ತಸ್ಯಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮಣ್ಣಸಾ

|| ೧೦ ||

(‘ತದ್ಧೇದಂ ತರ್ಹಿ ಅವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ ನಶ್ವರವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು “ಅಥಯೋಽನ್ಯಾಮುಪಾಸ್ತೇ ಅನ್ಯೋಽಹಮಸ್ಮೀತಿ ನ ಸ ವೇದಯಥಾ ಪಶು ರೇವ ಸ ದೇವಾನಾಮ್” ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುವದಿಸಿ ಆ ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಅದರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸ್ವರಸವಾಗಿರುವಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆ ||

೩. ಅವಿದ್ಯೆಯ ಕಾರ್ಯವಿವರಣೆ

ಅವಿದ್ಯೆಯ ಕಾರ್ಯವು ಯಾವುದೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ? ಎಂದರೆ ---

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮಧಿಭೂತಂ ಚ ತಥಾ ಚೈವಾಧಿದೈವತಮ್ ||

ಭೂತಂ ಭವದ್ವಿಷ್ಣುಂ ಚ ಸಾಧ್ಯಂ ಸಾಧನಮೇವ ಚ ||

ಜನಿಮತ್ಸರ್ವಮೇವೇದಮವಿದ್ಯಾಯಾಃ ಸಮುತ್ಥಿತಮ್

|| ೧೧ ||

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಧಿಭೂತ, ಅಧಿದೈವವೆಂದೂ, ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯ ವರ್ತಮಾನವೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದ ಸಾಧ್ಯ ಸಾಧನ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇ ಆಗಿರುವುದು. ಎಲ್ಲವೂ ಅವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಎದ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದು. (ಈ ರೀತಿ ಹಿಂದೆ ಸಪ್ತಾನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ).

ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಚಾಪ್ಯುಪನ್ಯಸ್ತಮಧ್ಯಾಯಾನ್ತೇ ಚ ತತ್ಪನಃ ॥ ೧೨ ॥

ತ್ರಯಂ ವಾ ಇದಮಿತ್ಯೇವಂ ರೂಪಂ ನಾಮ ಚ ಕರ್ಮ ಚ ॥
ತ್ರಯಸ್ಯಾಪಿ ಚ ಸಂಕ್ಷೇಪೋ ಲಿಂಗದೇಹಾತ್ಮಸಂಹತಿಃ ॥ ೧೩ ॥

(೩) ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ ಅದನ್ನು ಪುನಃ “ತ್ರಯಂ ವಾ ಇದಂ ನಾಮ ರೂಪಂ ಕರ್ಮಚ” ಎಂದು ನಾಮ ರೂಪ ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಆ ಮೂರರ ಸಂಕ್ಷೇಪವೆಂಬುದೂ ಸಹ ಲಿಂಗಶರೀರ ಮತ್ತು ಸ್ಥೂಲಶರೀರ ಇವುಗಳ ಸಂಘಾತ (ಸಮುದಾಯ)ವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯರೂಪ ಯಾವುದೆಂದರೆ

ತೈಲೋಕ್ಯಾತ್ಮಶರೀರ್ಯೇಷ ವಿಶ್ವರೂಪಃ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ॥
ಅನ್ತರ್ನೀತಾಖಿಲಾನನ್ತದೇವತಃ ಪ್ರಾಣವಿಗ್ರಹಃ ॥ ೧೪ ॥

ಮೂರು ಲೋಕಗಳೆಂಬ (ಸ್ಥೂಲ) ಶರೀರವುಳ್ಳವನು ಈ ವಿಶ್ವರೂಪನಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು. ಇವನೇ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಣವೆಂಬ ದೇವತಾಶರೀರವುಳ್ಳವನು (ಕರಣವೆಂಬ ಲಿಂಗ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು) ॥

ಈವರೆಗೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವರು.

೪. ಮುಂದಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಅನಂತರ ಮುಂದಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ---

ಅವಿಜ್ಞಾತಾತ್ಮತತ್ತ್ವಃ ಸಂಸ್ತದಧ್ಯಸ್ತಾಭಿಮಾನವಾನ್ ॥
ಪರಾಕ್ಷವೃತ್ತೇರ್ವಿರತೋ ವಿದ್ಯಾಯಾ ವಿಷಯಸ್ತ ಯಮ್ ॥ ೧೫ ॥

ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯದೇ ಇದ್ದು ಆ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು. ಹೊರಗಿನ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಿಮುಖನಾದ ವಿರಕ್ತನು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಪಾತ್ರನು (ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದು) (ಮುಂದಿನ ಅಜಾತ ಶತ್ರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುವುದು.)

ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪ್ರತ್ಯಾಭಾವೋಽಯಮೇವಲಕ್ಷಣವಸ್ತುನಿ ॥
ಶ್ರುತ್ಯೋಪಸಾಧ್ಯತೇ ಗಾಗ್ಗೋರ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾಭಿಧಿತ್ಸಯಾ ॥ ೧೬ ॥

ಈ ರೀತಿ (ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಶರೀರ)ವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಈ ಪ್ರಜಾಪತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಗಾರ್ಗ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಅಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯೇ ಎದುರಿಟ್ಟು ಹೇಳಿರುವುದು.

ಗಾರ್ಗ್ಯನೇ ಆಚಾರ್ಯನಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ - ಅಲ್ಲ - ಏಕೆಂದರೆ ----

ಅಕೃತ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮವೇದಿತ್ವಾದ್ಯಪೋಽಸಾವಲ್ಪಕಸ್ತತಃ ||

ನ ಹಿ ಪೂರ್ಣಪರಿಚ್ಛಾನ್ಃ ಕಶ್ಚಿದ್ವ್ಯಪ್ಯತಿ ನಿರ್ದ್ವಯಃ

|| ೧೭ ||

ಈತನು ಪೂರ್ಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇದ್ದದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿರುವನು. ಅದರಿಂದ ಈತನು ಅಲ್ಪ, (ಆಚಾರ್ಯನಲ್ಲ) ಏಕೆಂದರೆ; ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುವೇ ತನ್ನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕೊಬ್ಬುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ||

ಸಮಾಪ್ತಾಶೇಷವಿಚ್ಛೇಯಪುರುಷಾರ್ಥಸ್ತಥಾ ಪರಃ ||

ಅಜಾತಶತ್ರುರೈಕಾತ್ಮ್ಯದ್ಗಾರ್ಗ್ಯಾಚಾರ್ಯಃ ಪ್ರಕಲ್ಪತೇ

|| ೧೮ ||

ತಿಳಿಯಬೇಕಾದುದನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅಜಾತಶತ್ರುವು ಏಕಾತ್ಮಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದಲೇ (ಅಜಾತಶತ್ರುವೆನಿಸದವನು) ಗಾರ್ಗ್ಯನಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯನಾಗಿ (ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲು) ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಯಾಮವಿದ್ಯಾಯಾಂ ತದುಚ್ಚಿತ್ತಾವಥಾಧುನಾ ||

ಆತ್ಮೇತ್ಯೇವೇತಿ ಸೂತ್ರಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಸ್ತಾಯತೇ ಸ್ಫುಟಾ

|| ೧೯ ||

ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈಗ 'ಆತ್ಮೇತ್ಯೇವೇವಾಸೀತ' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆರಂಭಿಸುವುದು ||

ಕಥೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯ ಉದ್ದೇಶ.

ಶ್ರುತ್ಯಾ ಗಾರ್ಗ್ಯಾದ್ಯುಪನ್ಯಾಸಶಿಷ್ಯಾಚಾರ್ಯಸ್ವರೂಪಯಾ ||

ಸುಖಾವಬೋಧಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮಿಯಮಾಖ್ಯಾಯಿಕೋದಿತಾ

|| ೨೦ ||

ಶ್ರುತಿಯು ಗಾರ್ಗ್ಯ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಶಿಷ್ಯ-ಆಚಾರ್ಯ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವ(ವಾಣಿಯಿಂದ) ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ಬೋಧವು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು (ಕಥೆಯನ್ನು) ಹೇಳಿರುವುದು ||

೫. ಭರ್ತೃಪ್ರಪಂಚರು ಹೇಳುವ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಸಂಬಂಧ ---

ಅನ್ಯೇ ತ್ವತ್ಪ್ರಾಭಿಸಂಬಂಧಮೇವಂ ವ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಬುಧಾಃ ||

ಸ ಏಷ ಇತ್ಯುಪನ್ಯಸ್ತೋ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ಮಾ ಹಿ ಯಃ ಪುರಾ

|| ೨೧ ||

ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪಂಡಿತರು ಇಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವರು, ಮೊದಲು “ಸ ಏಷ ಇಹ ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಿತೋ ಅಲ್ಲಿ ಜೀವಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದು (ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವರು) ||

ಅಜಾತಶತ್ರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವನ್ನು ಈಗ ಆರಂಭಿಸುವರು ---

ಗಾರ್ಗ್ಯಕಾಶ್ಯೇತಿಹಾಸೇನ ವಕ್ಷ್ಯತೇ ತಸ್ಯ ನಿರ್ಣಯಃ ||

ಕರ್ತೃಭೋಕ್ತೃಶ್ಚ ದೇಹೇಽಸ್ಮಿನ್ನೇವತಾ ಏವ ನಾಪರಃ ||

ಶ್ರುತಿರ್ಗಾರ್ಗ್ಯಾತ್ಮನಾ ಸೇಯಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಭಾಷತ

|| ೨೨ ||

ಗಾರ್ಗ್ಯಕಾಶೀರಾಜ ಇವರ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಅದರ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವುದು, ಏಕೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕೆಂದರೆ:-

ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಾಗಿಯೂ ಭೋಕ್ತೃವಾಗಿಯೂ ಇರುವವರು ದೇವತೆಗಳೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಂದಲ್ಲ. (ಜೀವಾತ್ಮನಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದದ್ದೇನು ?) ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಗಾರ್ಗ್ಯನ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಡಿರುವುದು ||

ಆತ್ಮನೋಽಸ್ತಿತ್ವಕರ್ತೃತ್ವಭೋಕ್ತೃತ್ವಪ್ರತಿಪತ್ತಯೇ

|| ೨೩ ||

ಶ್ರುತ್ಯಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಕಾಶ್ಯರೂಪಂ ಪ್ರಕಲ್ಪಿತಮ್ ||

ಮತ್ತು ಆತ್ಮನು ಇದ್ದಾನೆ, ಅವನೇ ಕರ್ತೃ, ಭೋಕ್ತೃ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಕಾಶೀರಾಜನ (ಅಜಾತಶತ್ರುನ) ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದು. (ಹೀಗೆಂದು ಭರ್ತೃಪ್ರಪಂಚರು ಹೇಳಿದ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಬಂಧವು).

೬. ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆ ---

ನಿಷ್ಫಲತ್ವಾತ್ ಚಾಯುಕ್ತಃ ಪ್ರಕೃತಾನಭಿಸಂಗತೇಃ

|| ೨೪ ||

ಇವರು ಹೇಳುವ ಸಂಬಂಧವು ^೧ನಿಷ್ಫಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಹೊಂದದೆಯಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.

^೧ಪ್ರಾಣ ದೇವತೆಗೆ ಭೋಕ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಮೊದಲೆ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳಲು

ದೇವತಾಸ್ತಿತ್ವಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಕಿಮಸ್ತಿತ್ವಾದಿ ನೇಷ್ಯತೇ ||
ದೇಹಾದ್ಭಿನ್ನಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾತುರಿಷ್ಟಂ ಚೇನ್ನಿಷ್ಟಲಃ ಶ್ರಮಃ

|| ೨೫ ||

ಹೇಗೆ ನಿಷ್ಟಲವೆಂದರೆ:- ಪ್ರಾಣದೇವತೆಯ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲೂ (ದೇಹಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮನ) ಅಸ್ತಿತ್ವ ಮೊದಲಾದವು ಇಷ್ಟವಲ್ಲವೇನು ? ದೇಹಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಜೀವನಿದ್ದಾನೆ (ಅವನೇ ಕರ್ತ, ಭೋಕ್ತ) ಎಂಬುದು ಇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದರ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಶ್ರಮಪಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವೇ ಸರಿ ||

ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲ - ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ---

ಅಜ್ಞಾತೈಕಾತ್ಮ್ಯಾಧಾತ್ಮೋ ಯದಾ ತ್ವಿಹ ವಿವಕ್ಷ್ಯತೇ ||
ಅವಿದ್ಯಾಕಾರ್ಯನಿಷ್ಠಃ ಸ ಇನ್ಯತ್ಯಾ ಗಾರ್ಗ್ಯಶರೀರಯಾ

|| ೨೬ ||

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷತಯಾಃಶೇಷದುಃಖಹೇತೂಪಶಾಂತಯೇ ||
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷನಿದಾನಚ್ಛಿತ್ತಾಶ್ಯಃ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದ್ಯಪಿ

|| ೨೭ ||

ಶ್ರುತೈರ್ದೇವತಾಸ್ಯತೇಽಶೇಷವೇದಾನ್ಯಾರ್ಥಾವಬುದ್ಧಯೇ ||
ಸರ್ವೋಽಪ್ಯೇಷ ತದಾ ಯತ್ನಃ ಫಲವಾನ್ಯಾನ್ಯ ಚಾನ್ಯಥಾ

|| ೨೮ ||

ಯಾವಾಗ ಏಕಾತ್ಮತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಅವಿದ್ಯೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು (ಅಂದರೆ ವಿರಾಡಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಹಂತೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ) (ತನ್ನ) ಸಮಸ್ತ ದುಃಖಗಳಿಗೂ ಕಾರಣ(ವಾದ ಅಜ್ಞಾನ)ವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಲು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಗ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಹೇಳಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡುವನೋ, ಹಾಗೂ ಯಾವಾಗ ಆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಳೆಯುವ ಕಾಶಿರಾಜನು (ಅಜಾತಶತ್ರುವು) ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದಿಯಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವೇದಾಂತದ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಎಬ್ಬಿಸಲ್ಪಡುವನೋ, ಆದಾಗಲೇ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಸಫಲವಾಗುವುದು, ಅನ್ಯಥಾ ಸಫಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲ^೧ ||

ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥವು ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ನಿಷ್ಟಲವೂ ಆದರೆ. ಏಕೆಂದರೆ! ಏಕಾತ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ 'ತವಾತ್ಮಾನಮೇವಾವೇತ್ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಮುಕ್ತಿಯೆಂದು ಪ್ರಕೃತ. ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಇದು ಸಂಬಂಧಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮುಕ್ತಿಯೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ (ಆನಂ-ಟೀಕಾ) ವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ||

^೧ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷವು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವೆಂತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಆತ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು. ಅತಿರಿಕ್ತನಾದ ಆತ್ಮ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಸಫಲವಾಗುವುದು. ಪರಮತದಲ್ಲಿ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರದ್ಧಾಚಾರಾದಿವಿದ್ಯಾರ್ಥಾ ಯದಿ ವಾಽಽಖ್ಯಾಯಿಕಾ ತ್ವಿಯಮ್ ||
 ಯಥೋಕ್ತದರ್ಶನಾಪ್ರಾಥೋ ನಾನ್ಯದಸ್ತೀತಿ ಭಾವಿತಃ ||
 ಅತೋಽತಿದೃಷ್ಟೋಽವಿಜ್ಞಾತದರ್ಶಕಾರಣಘ್ನಃ ||

|| ೨೯ ||

ಅಥವಾ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ಆಚಾರ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆ (ಕಥೆಯು) ಬಂದಿರುವುದಾದರೆ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ತತ್ವ ದರ್ಶನದಿಂದ (ಮೂರು ಅನ್ನಗಳ ಸ್ವರೂಪವಾದ ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನ ಆತ್ಮ ಜ್ಞಾನದಿಂದ) ಪಡೆದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವುಳ್ಳ (ಅಂದರೆ ವಿರಾಟ್ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ) ಈ ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯೊಂದಿಲ್ಲವೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ದರ್ಶನದ ಕಾರಣವನ್ನೇ ಸಂಹರಿಸುವ (ಸಾಧನವನ್ನು) ಪಡೆಯದೆ ಅದರಿಂದ ಬಹಳ ಕೊಬ್ಬಿರುವನು.

ಎರಡನೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ೧ ನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಂಡಿಕೆ ೧

ಓಂ ದೃಷ್ಟಬಾಲಾಕಿ ಹಾರ್ನೂಚಾನೋ ಗಾರ್ಗ್ಯ ಆಸ
 ಸ ಹೋವಾಚಾಚಾತಶತ್ರುಂ ಕಾಶ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತೇ ಬ್ರವಾಣೀತಿ
 ಸ ಹೋವಾಚಾಚಾತಶತ್ರುಃ ಸಹಸ್ರ ಮೇತಸ್ಯಾಂ ವಾಚಿ
 ದದ್ಮೋ ಜನಕೋ ಜನಕ ಇತಿ ಜನಾಧಾವನ್ನೀತಿ || ೧ ||

ಶ್ರದ್ಧಾಲುಂ ವಿತ್ತಸಂಪನ್ನಂ ಶ್ರೇಯೋರ್ಥಿನಮುಪೇತ್ಯ ತು ||
 ಬ್ರಹ್ಮ ತೇಽಹಂ ಬ್ರವಾಣೀತಿ ಗಾರ್ಗ್ಯಃ ಕಾಶ್ಯಮಭಾಷತ ||

|| ೩೦ ||

ಶ್ರದ್ಧಾಸಂಪನ್ನನಾಗಿಯೂ ಧನಸಂಪನ್ನನಾಗಿಯೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸುವ ಕಾಶೀರಾಜನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಹೋಗಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಂದರೆ ನಿನಗೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವೆನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿದನು ||

ಈ ಕಾಶೀರಾಜನು ಅಜಾತಶತ್ರು ಹೇಗೆ ? ಎಂದರೆ ---

ನ ಜಾತೋ ನ ಭವಿಷ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಶತ್ರುರೈಕಾತ್ಮ್ಯದರ್ಶನಾತ್ ||
 ಅಜಾತಶತ್ರುಃ ಕಾಶ್ಯೋಽತೋ ಗಾರ್ಗ್ಯಬುದ್ಧಿವಿರುದ್ಧಧೀಃ ||

|| ೩೧ ||

ಏಕಾತ್ಮಸ್ವರೂಪ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಶತ್ರುವು ಯಾರೂ ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ ಮುಂದೆಂದೂ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾಶೀರಾಜನು ಅಜಾತಶತ್ರುವೆಂದು ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ಅದರಿಂದ ಗಾರ್ಗ್ಯನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನೂ ಸಹ ಈತನು ಆಗಿರುವನು ||

ಬ್ರಹ್ಮ ಯಸ್ಮಾತ್ಪರಂ ನಾಸ್ತಿ ನ ಚ ವಸ್ತುಸ್ತರಂ ಯತಃ ||
 ಬ್ರವಾಣ್ಯಪಾಸ್ಯಂ ತತ್ತೇಹಂ ಸರ್ವಾಪದ್ವಸ್ತಿಕಾರಣಮ್

|| ೩೨ ||

ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು ಇಲ್ಲವೋ, ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇರ್ಪಟ್ಟು (ನಿಕ್ಕುಷ್ಟವಾದ) ಬೇರೆ ವಸ್ತುವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಸರ್ವ (ಸಂಸಾರ) ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುವೆನು. (ಈ ರೀತಿ ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಅಜಾತಶತ್ರುವಿಗೆ, ಉಪದೇಶಿಸುವನು.

೭. ವಿದ್ಯಾದಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರ ಯಾರು ? ಜ್ಞಾನಿಯ ಕರ್ತವ್ಯವೇನೆಂಬುದರ ವಿವೇಚನೆ -
 ಶಂಕೆ

ಽನಾಪೃಷ್ಠ ಇತಿ ನನ್ವೇತದ್ವಿರುದ್ಧಮಕರೋದೃಷಿಃ ||
 ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತೇ ಬ್ರವಾಣೇತಿ ಹ್ಯಪೃಷ್ಠಃ ಕಾಶ್ಯಮಬ್ರವೀತ್

|| ೩೩ ||

ಕೇಳದಿರುವವನಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದೆಂಬುವ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಈ ಋಷಿ ಮಾಡಿದನಲ್ಲವೆ ? ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡದಿರುವಾಗ ಕಾಶಿರಾಜನಿಗೆ 'ಯಾವದು ಬ್ರಹ್ಮವೋ ಅದನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುವೆನು (ಉಪದೇಶಿಸುವೆನೆಂದು) ಹೇಳಿದನಷ್ಟೆ || (ಇದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ?) ||

ಈ ಶಂಕೆಗೆ ಒಬ್ಬರ ಸಮಾಧಾನ ---

ದರ್ಪಾದಿದರ್ಶನಾನ್ಮೂಲಂ ವೇತ್ಸ್ಯಕೃತ್ಸ್ಯಾತ್ಮದರ್ಶನಮ್ ||
 ಕೃತ್ಸ್ಯತ್ವಾರ್ಥಮತೋಽಪ್ರಾಕ್ಷೀತ್ಯಾಶ್ಚಂ ಪ್ರಜ್ಞಾಸಮನ್ವಿತಮ್

|| ೩೪ ||

(ಗಾರ್ಗ್ಯನಲ್ಲಿ) ಕೊಬ್ಬು ಮೊದಲಾದ (ದೋಷಗಳು) ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಆತನು ಅಪೂರ್ಣವಾದ ಆತ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವನು ಅಷ್ಟೆ. ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಶಿರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಪೂರ್ಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು. (ಹೀಗೆಂದು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು) ||

ಽ“ಯಸ್ಮಾತ್ ಪರಂ ನಾಪರಮಸ್ತಿಕಿಂಚಿದ್ ಯಸ್ಮಾನ್ನಾಣೀಯೋ ನಜ್ಞಾಯೋಽಸ್ತಿ ಕಕ್ಷಿತ್” ಎಂದು ಇರುವ ಆಧಾರ ಶ್ರುತಿ (ತೈ. ನಾರಾಯಣೋಪನಿಷತ್ತು)

ಽನಾ ಪೃಷ್ಠಃಸ್ಯ ಚಿದ್ಭ್ರಾಯತ್ ನಜಾನ್ಯಾಯೇನ ಪೃಚ್ಛತಃ | ಜಾನನ್ನಪಿ ಹಿ ಮೇಧಾವೀ ಜಡವಲ್ಲೋಕ ಆಚರೇತ್ || ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಯು. ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡದಿರುವಾಗ ಒಬ್ಬನಿಗೂ ತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು, ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅಥವಾ ನ್ಯಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೇಳುವವನಿಗೂ ಹೇಳಬಾರದು. ತಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾದರೂ ಮೂರ್ಖನಂತೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವರು ---

ಶ್ರದ್ಧಾಲುರಧಿಕಾರೀ ಯೋ ಜಿಜ್ಞಾಸುರ್ವಿನಯಾನ್ವಿತಃ ||
ಅಪೃಷ್ಟೇನಾಪಿ ವಕ್ತವ್ಯಾ ತಸ್ಮೈ ವಿದ್ಯಾ ವಿಪಶ್ಚಿತಾ

|| ೩೫ ||

ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಶ್ರದ್ಧಾವಂತನಾಗಿ ವಿನಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುವನೋ ಇಂಥವನು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡದಿದ್ದರೂ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಅವನಿಗಾಗಿ ತಾನು ಹೇಳಬೇಕು^೫. (ಇದೇ ನಿಜವಾದ ಸಮಾಧಾನ) ||

ಅಧಿಕಾರಿಯಲ್ಲದವನು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ ಅವನಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳುವ ಸ್ಮಿತಿಯೂ ಇದೆ ---

ಧರ್ಮಾರ್ಥೌ ಯತ್ರ ನ ಸ್ಯಾತಾಂ ಶುಶ್ರೂಷಾ ವಾಽಪಿ ತದ್ವಿಧಾ ||
ತತ್ರ ವಿದ್ಯಾ ನ ವಕ್ತವ್ಯಾ ಶುಭಂ ಬೀಜಮಿವೋಷರೇ

|| ೩೬ ||

ಯಾವ ಶಿಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಶುಶ್ರೂಷೆಯಾಗಲಿ ಆ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. (ಒಂದು ವೇಳೆ ಈತನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು) ಬಂಜರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದ ಒಳ್ಳೇಬೀಜವು (ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದು) ||

ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ---

ಧರ್ಮಾರ್ಥೌ ಯತ್ರ ಚ ಸ್ಯಾತಾಂ ಶುಶ್ರೂಷಾ ವಾಽಪಿ ತದ್ವಿಧಾ ||
ವಕ್ತವ್ಯಾ ತತ್ರ ವಿದ್ಯೇತಿ ನಿಷೇಧಾದೇವ ಲಿಜ್ಞತೇ

|| ೩೭ ||

ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ ಇವೂ ಅಥವಾ ಆ ಬಗೆಯ ಶುಶ್ರೂಷೆಯೂ ಯಾರಲ್ಲಿ ಇರುವುದೋ, ಅವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆಂದು (ಅಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ) ನಿಷೇಧದಿಂದಲೇ (ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಸಪ್ತಾತ್ರದಲ್ಲಿ ದಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು) ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ ||

^೫ ಅನಧಿಕಾರಿಯಾದವನಿಗೆ ಕೇಳದೆ ಇರುವಾಗ ವಿದ್ಯೋಪದೇಶ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬುದೇ 'ನಾಪೃಷ್ಟಃಕಸ್ಯಚಿತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವುದಷ್ಟೆ, ಅದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಋಷಿಯು ಪ್ರಕೃತ ನಡೆದುಕೊಂಡಿ ಲ್ಲವೆಂದು ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

॥ २८ ॥

॥ २६ ॥

॥ ५० ॥

“ಉಭಯವಿತ್ತವತೋಽಸ್ಯ ಹೃದಿಕಾರಿಃ, ತಸ್ಮಾತ್ ಅಧಿಕಾರಾರ್ಥೇನ ಹೇತುನಾ ಯುಕ್ತಮುಪೇಶ್ಯವಚನಮಿತಿ”

ಗೋಸಹಸ್ರಪ್ರದಾನಸ್ಯ ನಿಮಿತ್ತಂ ಶ್ರುತಿರಭ್ಯಧಾತ್ ||
ಜನಕೋ ಜನಕ ಇತಿ ನಾಮಾಭ್ಯಾಸೋಕ್ತಿತಃ ಸ್ಫುಟಮ್

|| ೪೧ ||

ಶ್ರುತಿಯೇ ಸಹಸ್ರ ಗೋವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ, 'ಜನಕೋಜನಕಃ'
ಎಂದು ಜನಕನ ಹೆಸರನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಟ್ಟಿದೆ.

ಶುಶ್ರೂಷಂ ಜನಕಂ ಸರ್ವೇ ಜನಾ ದಿತಸ್ತಮೇವ ಚ ||
ವಿವಕ್ಷವೋಽಭಿಧಾವಂತಿ ತಮುದ್ವಿಶ್ಯ ಚಿಘ್ನಕವಃ

|| ೪೨ ||

ಎಲ್ಲಾ ಜನರೂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವನು ಜನಕ, ಮತ್ತು
ಯಾವಾಗಲೂ ದಾನ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳ ತ್ಯಾಗಿ ಜನಕನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ
ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಅಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ದಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು
ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿಯೂ ಅವನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿಬರುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ||

ಮೌಗ್ಧೀಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮುಲ್ಲಙ್ಘ್ಯ ಗಾಗ್ಗೋಽಯಂ ಮಾಮುಪಾಗತಃ||
ನೂನಂ ದಿತ್ವಂ ಚ ಶುಶ್ರೂಷಂ ಸಂಭಾವಯತಿ ಮಾಮಪಿ

|| ೪೩ ||

ಈ ರೀತಿ ಮುಗ್ಧರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಈ ಗಾಗ್ಗನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವನು,
ನನ್ನನ್ನೂ ಈತನು ಕೊಡಲು ಬಯಸುವ ತ್ಯಾಗಿಯೆಂದೂ, ಶ್ರವಣ ಮಾಡಲು ಬಯಸುವ
(ಶ್ರೋತೃ)ವೆಂದೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಊಹಿಸಿರಬೇಕು ||

ಬೃ - ಅ ೨, ಬ್ರಾ ೧ ಕಂಡಿಕೆ ೨

ಸಹೋವಾಚ ಗಾಗ್ಗೋ ಯ ಏವಾಽದಿತ್ಯೇ ಪುರುಷ
ಏತಮೇವಾಹಂ ಬ್ರಹ್ಮೋದಾನ ಇತಿ ಸಹೋವಾಚ
ಅಜಾತಶತ್ರು ಮಾರ್ ಮೈತಸ್ಮಿನ್ ಸಂವಿದಷ್ಠಾ ಅತಿಷ್ಠಾಃ
ಸರ್ವೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ಮೂರ್ಧಾ ರಾಜೇತಿ ವಾ
ಅಹಮೇತ ಮುಪಾಸ ಇತಿ ಸ ಯ ಏತಮೇವ
ಮುಪಾಶ್ವೇಽತಿಷ್ಠಾಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ಮೂರ್ಧಾ
ರಾಜಾ ಭವತಿ || ೨||

೯. ಈ ಮೇಲಿನ ಪ್ರತಿಯಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದೆ.

ಆದಿತ್ಯಚಕ್ಷುರ್ಬುದ್ಧಿಸ್ಥಫೇತನಃ ಸರ್ವಗೋ ಧ್ರುವಃ ||
ಏತಮೇವ ಸದೋಪಾಸೇ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ರವಿಮಧ್ಯಗಮ್

|| ೪೪ ||

ಎನೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದನೆಂದರೆ - ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲೂ (ಒಬ್ಬನೇ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು) (ಈ ಕಣ್ಣಿನ ಮೂಲಕ) ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದು. ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕ ಮತ್ತು ಶಾಶ್ವತನಾದ ಆತ್ಮನೇ (ಅಹಂಕಾರ ಭೋಕ್ತಾ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ನಿಂತಿರುವನು, ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ಸೂರ್ಯನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು (ತಿಳಿದು) ಇದರಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನು (ಅದರಿಂದ ನೀನೂ ಕೂಡ ಆದಿತ್ಯ ಪುರುಷನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡೆಂದು ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಹೇಳಿದನು) ಅನಂತರ “ಮಾಮೈತಸ್ಮಿನ್ ಸಂವದಿಷ್ಯಾಃ” ಎಂಬುವಂತೆ - ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದೆ.

ತಥಾ ಬ್ರುವಾಣಂ ತಂ ಗಾರ್ಗ್ಯಂ ಕಾಶ್ಯೋ ಮಾ ಮೇತ್ಯಥೋಚಿವಾನ್ ||

ಕೇವಲೋ ಮತಿಶಂವಾದೋ ಭವದುಕ್ತೇರ್ಮಮಾಭವತ್

|| ೪೫ ||

ನ ತ್ವಪೂರ್ವಾರ್ಥವಿಜ್ಞಾನಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತಂ ಯಥಾ ತ್ವಯಾ ||

ಮಾ ಪೋಚೋಽತೋ ಯತೋ ವೇದ್ಮಿ ವಿನಾಽಪಿ ವಚನಾತ್

|| ೪೬ ||

ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಗಾರ್ಗ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾಶೀರಾಜನು - (ಬೇಡ) ಹಾಗಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ಹೇಳಬೇಡ ಎಂದನು. ಮತ್ತು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಅಥವಾ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ನಿನ್ನ ಮಾತಿನಿಂದ ಸಂವಾದ ಮಾತ್ರ (ಅವಿರೋಧವಾದ ಏಕವಿಷಯತೆ ಮಾತ್ರ) ಆದೀತು, ಅಷ್ಟೆ, ಆದರೆ ಹೇಗೆ ನೀನು ಹೊಸ ವಿಷಯದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ (ಜ್ಞಾನ) ವನ್ನು ಹೇಳುವೆನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ ನೀನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ, ನಿನ್ನ ವಚನವಿಲ್ಲದೆಯೂ ನಾನು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಇದ್ದೇನೆ. ||

‘ಮಾ ಮಾ’ ಎಂದು ಎರಡು ಸಲ ಏಕೆ ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದು ? ಎಂದರೆ ---

ನಿಷೇಧಾಭ್ಯಾಸೋ ಮಾ ಮೇತಿ ಜ್ಞಾತಬ್ರಹ್ಮಪ್ರವಾದಿನಃ ||

ಆಬಾಧಿತಧಿಯಾಽಭ್ಯಾಸೋ ಗಾರ್ಗ್ಯಸ್ಯಾನುಕ್ತಿಕಾರಣಾತ್

|| ೪೭ ||

ತನಗೆ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನದಾಗಿ ಹೇಳಿದಂಥ ಗಾರ್ಗ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು (‘ಹಾಗಲ್ಲ ಹಾಗಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ಹೇಳಬೇಡ’ ಎಂದು) ಮಾ ಮಾ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಎರಡಾವರ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಧಿತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುವ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ ಗಾರ್ಗ್ಯನು (ನಿಜವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು) ಹೇಳದೆ ಇರುವ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

ಅವನ ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು ? ಎಂದರೆ ---

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧಂ ಯದಸ್ಯಾಕಂ ತ್ವಜ್ಞಾಸನಮೃತೇಽಪಿ ತತ್ ||

ನಾಪೇಕ್ಷತೇ ಭವದ್ವಾಕ್ಯಂ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಪ್ರಾಕ್ರಿಸಿದ್ಧಿತಃ

|| ೪೮ ||

ಯಾವದು ನಮಗೆ ನಿನ್ನ ಉಪದೇಶವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಮೊದಲೇ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ನಿಮ್ಮ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ? ಈ ಮೊದಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ||

“ಅತಿಷ್ಠಾಃ ಸರ್ವಪಾಂ” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ---

ತದುಪಾಸಾಂ ನ ವೇದ್ವೀತಿ ಮಾ ಚ ಶಙ್ಕಾಂ ಕೃಥಾ ಯತಃ ||
ಉಪಾಸನಂ ಚ ವೇದ್ಯಸ್ಯ ಗುಣಂ ತತ್ಪಲಮೇವ ಚ

|| ೪೯ ||

ಅದರ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಡ,
ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಅದರ ಗುಣವನ್ನು ಅದರ ಫಲವನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿದಿರುವೆನು ||

ಉಪಾಸನೆಯ ಎರಡು ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸುವದು ---

೧೦. ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು

ಅತೀತ್ಯ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ಸ್ಥಿತೋ ಯತಃ

|| ೫೦ ||

ಅತಿಷ್ಠಾ ಇತಿ ನಾಮಾಸ್ಯ ತೇನಾಽಽದಿತ್ಯಾತ್ಮನೋಽಭವತ್ ||

ಚಕ್ಷುರುದ್ವೀಪ್ತಿಮತ್ತಾಚ್ಚ ರಾಜೇತ್ಯೇಷೋಽಭಿಧೀಯತೇ

|| ೫೧ ||

ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ನಿಂತು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಆದಿತ್ಯಾತ್ಮನಿಗೆ ಅತಿಷ್ಠಾ ಎಂದು ನಾಮವು ಬಂದಿರುವುದು, ಮತ್ತು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯನ್ನು ಉಜ್ಜ್ವಲಗೊಳಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಆದಿತ್ಯಾತ್ಮನು ರಾಜನೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು ||

ಸ ಯ ಏತಂ ಯಥೋದ್ವಿಷ್ಟಮುಪಾಸ್ತೇಽಹರ್ನಿಶಂ ನರಃ ||

ಯಥೋಪಾಸನಮೇವಾಸ್ಯ ಫಲಂ ಭವತಿ ನಾನ್ಯಥಾ

|| ೫೨ ||

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ಆದಿತ್ಯರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ (ಆತ್ಮ)ವನ್ನು ಹಗಲೂರಾತ್ರೆ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವನೋ, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದಂತೆಯೇ ಇವನಿಗೆ ಫಲವು ಬರುವುದು, ಅನ್ಯಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ||

ಮತಿಸಂವಾದದೋಷೇಣ ಕಾಶ್ಯೇನೋತ್ಸಾರಿತೇ ರವೌ ||

ಗಾರ್ಗ್ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾನ್ತರಂ ರಾಜ್ಞೇ ಪ್ರವಕ್ತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ

|| ೫೩ ||

(ಗಾರ್ಗ್ಯನ ಮಾತು) ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುವ ದೋಷದಿಂದಲೇ ರಾಜನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು (ಪರಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲವೆಂದು) ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಬೇರೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದನು ||

ಅ ೨. ಬ್ರಾ ೧, ಕಂಡಿಕೆ ೨

ಸಹೋವಾಚ ಗಾಗ್ಗೋ ಯ ಏವಾಸೌ ಚಂದ್ರೇ ಪುರುಷಃ
 ಏತಮೇವಾಹಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸ ಇತಿ...
 ಬೃಹನ್ ಪಾಂಡರವಾಸಾಃ ಸೋಮೋ ರಾಜೇತಿ
 ವಾ ಅಹಮೇತ ಮುಪಾಸ ಇತಿ ಸ ಯ ಏತ ಮೇವ
 ಮುವಾಸ್ತೇಹರಹರ್ಹ ಸುತಃ ಪ್ರಸುತೋಭವತಿ
 ನಾಸ್ಯಾನ್ಯಂಕ್ರೀಯತೇ || ೨ ||

೧೧. ಚಂದ್ರಮಂಡಲ ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು ಹೇಳಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದನು ||

ಚಂದ್ರೇ ಮನಸಿ ಬುದ್ಧೌ ಚ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸೇಹಮದ್ವಯಮ್ ||
 ಭಾನುಮಣ್ಣಲತೋ ಯಸ್ಯಾನ್ ದ್ವಿಗುಣಂ ಚಂದ್ರಮಣ್ಣಲಮ್ ||
 ಬೃಹನ್ನಿತಿ ತತಶ್ಚಂದ್ರಃ ಪ್ರಮಾಣೇನಾಭಿಧೀಯತೇ || ೨೪ ||

ನಾನು ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಚಂದ್ರನಲ್ಲೂ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವೆನು. ನೀನೂ ಸಹ ಹಾಗೆಯೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡು, ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಎಂದರೆ ದೊಡ್ಡದು, ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಚಂದ್ರಮಂಡಲವೂ ಎರಡು ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವುದೋ, ಅದರಿಂದ ಚಂದ್ರನು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ತೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನು^೯ ||

ಅಮ್ಬೋಽತಿಪಾಣ್ಡುರಂ ವಾಸೋ ಯಸ್ಯಾಚ್ಚನ್ದ್ರಾಭಿಮಾನಿನಃ||
 ತಸ್ಯಾತ್ಪಾಣ್ಡುರವಾಸಾಃ ಸ್ಯಾತ್ಸೋಮಃ ಸೌಮ್ಯತ್ವಕಾರಣಾತ್ || ೨೫ ||

ಚೋತ್ಸ್ಯಾತ್ಸಯಾ ರಾಜತೇಽತ್ಯರ್ಥಂ ಸೋಮೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಜತಃ ||
 ಸೋಮೋ ರಾಜೇತ್ಯೇತೋ ವಕ್ತೃ ತದುಪಾಸವಿಧಿತ್ಸಯಾ || ೨೬ ||

ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಾಣರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ನೀರೇ ಒಂದು ಬಹುಬಿಳುಪಾದ ವಸ್ತು, ಅದರಿಂದ ಪಾಂಡರವಾಸಾಃ | ಎಂದು (ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಾಣರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನು) ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನು, ಸೌಮ್ಯ ಗುಣವಿರುವ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಸೋಮನೆಂದೂ, ಬೆಳದಿಂಗಳಿಂದ ಚಂದ್ರನು ಬಹು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಸೋಮನೇ ರಾಜನೆಂದೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ರಾಜನೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ (ಬೃಹತ್ ಪಾಂಡರವಾಸ, ಸೋಮ, ರಾಜ

^೯ಚಂದ್ರಮಂಡಲವು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಕ್ಕಿಂತ ಎರಡು ಪಾಲು ದೊಡ್ಡದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ವಿಚಾರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪರು ||

ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ), ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು
ವಿಧಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿರುವುದು ||

ತುಲ್ಯಾಭಿಧಾನಧರ್ಮತ್ವಾಲ್ಲತಾ ಸೋಮೋಽಪಿ ಗೃಹ್ಯತೇ ||
ಉಭಯೋರ್ದೇವತೈಕತ್ವಾದುಪಾಸ್ಯಂ ತೇನ ತದ್ವಯಮ್ || ೫೭ ||

(ಸೋಮ ಪದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥವಿದೆ) ಸಮಾನವಾದ ಹೆಸರೂ ಮತ್ತು ಗುಣಗಳೂ
ಇರುವುದರಿಂದ ಸೋಮಲತೆಯನ್ನೂ ಸೋಮವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಲತೆಗೂ
ಚಂದ್ರಮಂಡಲಕ್ಕೂ ಸೋಮ ದೇವತೆಯು ಒಂದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಎರಡೂ ನಮಗೆ
ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿವೆ ||

ಏಷ್ಯಕಾ ದೇವತಾ ವಿಭಿಙ್ನ ಪ್ರತ್ಯೇಕಾರ್ಥಾವಸಾಯಿನೀ ||
ಭೋಕ್ತೃ ಕರ್ತ್ರೇ ಚ ಸರ್ವತ್ರ ತಸ್ಯಾ ಭೋಜ್ಯಮತೋಽಪರಮ್ || ೫೮ ||

ಈ ಪ್ರಾಣ ದೇವತೆಯೂ ಒಂದೇ ಮತ್ತು ವಿಭು-ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ನೆಲೆಸಿ
ಭೋಕ್ತೃವಾಗಿಯೂ ಕರ್ತ್ರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಆ ದೇವತೆಗೆ ಇತರವೆಲ್ಲವೂ ಭೋಜ್ಯ
(ಅನ್ನ)ವಾಗಿರುವುದು ||

ಬ್ರಹ್ಮೈಷಾ ಸರ್ವಸಂವ್ಯಾಪ್ತೇರಾತ್ಮೇತ್ಯೇತಾಮುಪಾಸ್ಯಹೇ ||
ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ತುಲ್ಯೈವ ವಿಜ್ಞೇಯಾ ಸರ್ವವಾಕ್ಯೇಷು ಪೂರ್ವವತ್ || ೫೯ ||

ಈ ಬ್ರಹ್ಮವೇ, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದರಿಂದ, ಆತ್ಮವೆಂದೇ ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ನಾವು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. (ನೀನೂ ಮಾಡು) ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಹಿಂದಿನಂತೆ
ಸಮಾನವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ||

ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಾಸ್ಯದೇವತೆಯ ಗುಣಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲಗಳೂ
ಭಿನ್ನವಾಗಿಯೆ ಇವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗುಣೋ ಯತ್ರ ಹಿ ಯಃ ಪುಂಸೋ ನಾಮ್ನಾ ಸಂಭಾವ್ಯತೇಽತ್ರ ತು ||
ಫಲಂ ತದೇವ ತಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ಸರ್ವವಾಕ್ಯೇಷು ನಿರ್ಣಯಃ || ೬೦ ||

ಯಾವ (ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ) ಪುರುಷನಿಗೆ (ಪ್ರಾಣದೇವತೆಗೆ) ಯಾವ ಗುಣವು (ಯಾವ
ಯಾವ) ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವದೋ ಅದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಫಲವಾಗುವುದೆಂದು ಎಲ್ಲಾ
ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಈ ನಿರ್ಣಯವಿದೆ ||

ಪ್ರತಿ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಆದಿತ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವಿದ್ಯುತ್ (ಮಿಂಚು)
ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲೂ ತೇಜಸ್ವಿತ್ವ ಎಂಬ ಗುಣ ಸಮಾನವೇಕೆ ಅಲ್ಲ ?

ವಿದ್ಯುತ್ತಿನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಎಂದರೆ ---

ಭಾನುಚಂದ್ರಮಸೋಸ್ತೇಜೋ ಜಲದೈರಭಿಭೂಯತೇ ||

ವಿದ್ಯುತ್ಪ್ರಾಪ್ಯತಿತರಾಂ ತೇಜಸ್ವೀ ತೇನ ವಿದ್ಯುತಿ

|| ೬೧ ||

ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರಲ್ಲಿ ಮೋಡಗಳಿಂದ ಕದಾಚಿತ್ ತೇಜಸ್ಸು ಮುಚ್ಚಿ ಬಿಡುವದು, ಹೀಗಿದ್ದರೂ
ಆ ಮೋಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೇಜಸ್ಸು (ಪ್ರಕಾಶವೆಂಬುದು) ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ
ಪ್ರಕಾಶಿಸುವದು (ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲೂ ಒಂದು ಸಲ ತೇಜಸ್ಸು ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಹೊಗೆಯುವಾಗ
ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಮುಚ್ಚದೆ ತೇಜಸ್ಸು
ಕಾಣುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು).

೧೨. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ ---

ಆಕಾಶರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ 'ಪೂರ್ಣ, ಅಪ್ರವರ್ತಿ' ಎಂದು ಎರಡು ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದೆ, ಅದರ ವಿವರಣೆ ---

ಖಿಣ್ಣಶೋ ನ ಯಥಾ ಮೂರ್ತಂ ಖಂ ಪೂರ್ಣಂ ಚಾಪ್ರವರ್ತನಾತ್ ||

ಅಪ್ರವರ್ತ್ಯಕ್ರಿಯಾವತ್ಸ್ಯವೈರ್ಯಮ್ನಿ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರವೃತ್ತಯಃ

|| ೬೨ ||

ಮೂರ್ತವಾದದ್ದು (ಪೃಥಿವಿ ಮುಂತಾದದ್ದು) ಹೇಗೆ ಖಂಡ ಖಂಡವಾಗಿರುವುದೋ ಹಾಗೆ
ಆಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಅದು ಪೂರ್ಣ=ವ್ಯಾಪಕ. ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರವರ್ತನೆ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ,
ಅಪ್ರವರ್ತಿಯೆಂದರೆ = ಕ್ರಿಯೆಯಿಲ್ಲದ್ದು, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ,
(ಆದರೆ ಸ್ವತಃ ಆಕಾಶ ಕ್ರಿಯೆಯುಳ್ಳದ್ದಲ್ಲ).

೧೩. ೪ನೇ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ---

ವಾಯುವೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಮೂರು ಫಲಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಶ್ರುತಿ,
ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ ---

ಚಿಷ್ಟಃ ಸ್ಯಾಜ್ಜಯಶೀಲತ್ವಾಜ್ಜೇಯತೇ ನ ಪರೈರ್ಯತಃ ||

ಅಪರಾಚಿಷ್ಟುರಿತ್ಯೇವಂ ತಸ್ಮಾದೇವಾಭಿಧೀಯತೇ

|| ೬೩ ||

ಅನ್ಯತೋ ಮಾತೃತೋ ಚಾತಾ ಅನ್ಯತಸ್ತ್ಯಾ ಉದಾಹೃತಾಃ ||

ಅಪ್ಯನ್ಯತಸ್ತೃಚಾಯೀ ಸ್ಯಾತ್ಪಾಪತ್ಯಭ್ರಾತೃಮರ್ದನಃ

|| ೬೪ ||

ಜಿಷ್ಣು ಜಯಶೀಲನಾದ್ದರಿಂದ ಜಿಷ್ಣುವೆಂದಾಗುವದು, ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಂದ ಜಯಿಸಲು ಆಗದಿರುವವನು ಅಪರಾಜಿಷ್ಣುವೆಂದು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆಗುವುದರಿಂದ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅನ್ಯತ್ಪ್ರಜಾಯೀ = ಅಂದರೆ ಬೇರೆ ತಾಯಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರು ಅನ್ಯತ್ಪ್ರಜಾ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವರು ಅವರನ್ನು ಜಯಿಸಿದವನು ಎಂದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಲತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತನ್ನ ಸಹೋದರರನ್ನು ಮರ್ದಿಸುವನೆಂದರ್ಥ ||

ಜಿಷ್ಣುರಿನ್ದಗುಣೋಪಾಸ್ತೇವೈಕುಣ್ಡಗುಣತಃ ಪರಃ||

ಸೇನಾಽಪರಾಜಿತೇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತ್ಯಾನ್ಯಾಂ ಪರಾಜಯಃ

|| ೬೫ ||

(ಹೇಗೆ ಒಂದು ಉಪಾಸನೆಗೆ ಬಹುಫಲಗಳು ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ) - ಇಂದ್ರನ ಗುಣ (ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ)ವೆಂಬುದನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಜಯಶೀಲನಾಗುವನು, ವೈಕುಂಠನ ಗುಣವನ್ನು (ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಬಲಾತ್ಕರಿಸಲಾಗದ ಶಕ್ತಿ, ಅಕುಂಠಿತ ಶಕ್ತಿಯೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು) ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ಸೇನೆಯು ಎಂದೂ ಹಿಂದೆ ಸೋಲಿಸಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ (ಉಪಾಸಕನ) ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಸೋಲೇ ಆಗುವುದು ಹೀಗೆ (ಎರಡು ಫಲಗಳು) ||

೧೪. ಐದನೇ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಪುರುಷೋಪಾಸನೆಗೆ ಹೇಳಿದ 'ವಿಷಾಸಹಿ' - ಎಂಬ ಗುಣದ ಅರ್ಥ ---

ಅಭ್ಯಾಹಿತಮಪಿ ಜಗತ್ಸಹತೇಽಗ್ನಿಯೌತಸ್ತತಃ ||

ಭಸ್ಮಸಾತ್ಕರಣಾದುಕ್ತೋ ವಿಷಾಸಹಿರಿತಿಶ್ಚರೈಃ

|| ೬೬ ||

ಜಗತ್ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೂ ಅಗ್ನಿಯು ಅದನ್ನು ಭಸ್ಮ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸಹಿಸುವದು, ಅದರಿಂದ (ವೇದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ದಕ್ಷರಾದ) ದೊಡ್ಡವರಿಂದ ವಿಷಾಸಹಿ ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು ||

೧೫. ಆರನೇ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ "ಯ ಏವಾಯಮಪ್ಪು ಪುರುಷಃ ಏತಮೇ ವಾಹಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸೇ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ ---

ಅಪ್ಪು ರೇತಸಿ ಬುದ್ಧೌ ಚ ಪುರುಷಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಚೇತನಮ್ ||

ಉಪಾಸ ಏತಮಿತ್ಯುಕ್ತಃ ಕಾಶ್ಯಃ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ಪೂರ್ವವತ್

|| ೬೭ ||

ನೀನಿನ್ನಲ್ಲೂ ರೇತಸಿನಲ್ಲೂ (ವೀರ್ಯದಲ್ಲೂ) ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಅಭಿಮಾನಿಸಿದ ಪುರುಷನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಚೈತನ್ಯವೆಂದೆ ನಾನು ಉಪಾಸಿಸುವೆನೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಶೀರಾಜನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ('ಮಾ ಮಾ ಸಂವದಿಷ್ಠಾಃ' | 'ಬೇಡ ಬೇಡ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಹೇಳಬೇಡಾ' ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ) ಹೇಳಿದನು ||

ಆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿರೂಪ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇನು ? ---

ಪ್ರತಿಬಿಂಬೋದಯಃ ಕಾರ್ಯಂ ಪ್ರತಿರೂಪಂ ಯತಸ್ತತಃ ||

ಪ್ರತಿರೂಪ ಉಪಾಸ್ಯೋಽಪ್ನು ಫಲಮಪ್ಯಸ್ಯ ತಾದೃಶಮ್

|| ೬೮ ||

ನೀರಿನ ಕಾರ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವು ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ. ಅದೇ ಪ್ರತಿರೂಪವೆಂಬುದರ ಅರ್ಥ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನು (ಆತ್ಮನು) ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದದು. ಅದರ ಫಲವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಬರುವುದು. ಪ್ರತಿರೂಪ (ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೇ) ಫಲವಾಗುವಲ್ಲಿ ಅನರ್ಥವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ -

ಅನ್ವರ್ಥೇ ಪ್ರತಿಶಬ್ದೋಽಯಂ ಫಲಸ್ಯ ಪುರುಷಾರ್ಥತಃ ||

ಪ್ರಾತಿಲೋಮ್ಯೇನ ತು ಚ್ಛೇಯೋ ಹ್ಯನರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ತಥಾ ಸತಿ

|| ೬೯ ||

ಪ್ರತಿ ಶಬ್ದವು ಅನು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ಅನುರೂಪ (ಅನುಕೂಲ)ವೆಂದರ್ಥ ಬರುವ ಫಲವು ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥ. ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯುವಲ್ಲಿ ಅನರ್ಥವೇ ಆದೀತು ||

ಶ್ರುತಿಸ್ತು ತಿಸಜಾಚಾರಾನ್ವತಿ ಯಃ ಸತತೋದ್ಯತಃ ||

ಪ್ರತಿಶ್ರುತ್ಯಾದಿರೂಪತ್ವಾತ್ತಪ್ರತಿರೂಪಸ್ತತೋಽಸ್ತು ಸಃ

|| ೭೦ ||

ಶ್ರುತಿ, ಸ್ಮೃತಿ, ಸದಾಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾರು ನಿರಂತರ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವರೋ ಅವರು ಶ್ರುತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂತಹ (ಉಪಾಸಕನಿಂದಲೂ) ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತಹ (ಪುತ್ರನೇ) ಹುಟ್ಟುವನು ||

೧೬. ಎಂಟನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವರು ---

ರೋಚಿಷ್ಣೂಪನಿಷತ್ಪಾನ್ವಮಾದರ್ಶಾಕ್ಷಾದಿಬುದ್ಧಿಷು ||

ಉಪಾಸ ಇತ್ಯಭಿಹಿತೇ ಕಾತ್ಯಃ ಪ್ರತ್ಯಾಹ ಪೂರ್ವವತ್

|| ೭೧ ||

ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತಹ ಗುಪ್ತಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕನ್ನಡಿ, ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯ, ಬುದ್ಧಿ - ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪುರುಷನಿರುವಂತೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೇ ಉಪಾಸಿಸುವನೆಂದು ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು ಕಾಶೀರಾಜನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಎದುರು ಉತ್ತರಿಸಿದನು ||

ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಹೇಳುವ ಫಲವು ಅವನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲೂ ಹೇಗೆ ಬರುವುದು ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ

ಯತ್ತೋಪಾಸ್ಯಬಹುತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ಫಲಂ ತತ್ರ ಪ್ರಜಾಸ್ವಪಿ ||

ಶತಹ್ರದಾದರ್ಶಾದ್ಯರ್ಥಾ ವಹವಸ್ತೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿತಃ

|| ೭೨ ||

ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸನೆಯ ವಿಷಯಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುವವೋ ಅಲ್ಲಿ ಫಲವು ತನ್ನ ಸಂತತಿಗಳಲ್ಲೂ ಆಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುಗಳು ಕನ್ನಡಿ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. (ಅದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ವಿಷಯಗಳು ಬಹುವಾಗಿರುವವು) ||

ಎಲ್ಲಾ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲೂ ಉಪಾಸ್ಯ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಫಲಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಏಕೆ ಇರಬಾರದು ? ಎಂದರೆ ---

ಫಲಂ ಯದ್ಗುಣಕಂ ಯತ್ರ ತದ್ಗುಣಂ ಸ್ಯಾದುಪಾಸನಮ್ ||

ಫಲಾನುಮಾನತಸ್ತತ್ರ ನ ಫಲಂ ಹ್ಯನುಪಾಸಿತಮ್

|| ೭೩ ||

ಯಾವ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿ ಫಲವು ಹೇಳಿದ್ದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆಯೋ, ಉಪಾಸನೆಯೂ ಅದೇ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು, ಫಲದಿಂದ ಅದರ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಊಹಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ತಿಳಿಯುವುದು, ಆದರೆ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡದಿರುವಾಗ ಅದರ ಫಲವು ಸಿದ್ಧಿಸದು ||

೧೭. 'ಯ ಏವಾಽಯಂ ಯಸ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವರು.

ಗಚ್ಛಂತಮನು ಯಃ ಶಬ್ದೋ ಬಹಿರ್ವಚ್ಛ್ರಯತೇಽಧ್ವನಿ ||

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ದೈಹಿಕೇ ಶಬ್ದೇ ಬುದ್ಧೌ ಚೇತಿ ವಿನಿರ್ದಿಶೇತ್

|| ೭೪ ||

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಯಾವ ಶಬ್ದ ಹೊರಗೆ ಇರುವಂತೆ ಕೇಳಿ ಬರುವದೋ, ಆ ಹೊರಗಿನ ಶಬ್ದದಲ್ಲೂ, ದೇಹದೊಳಗಿರುವ ಶಬ್ದದಲ್ಲೂ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಇರುವನೋ, ಅವನನ್ನೇ ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವೆನು, ಎಂದು ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕು (ಹೇಳಬೇಕು) ||

ಹೋಗುವವನ ಹಿಂದೆ ಶಬ್ದವು ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಏನು ಕಾರಣ ? ಅಂದರೆ ---

ಪುಂಸೋಽಭಿಧಾವತಸ್ತೂರ್ಣಂ ದೇಹದೇಶೈಃ ಸಮಾಹತಃ ||

ಪ್ರಾಣೋ ವೃತ್ತಿವಿಶೇಷೇಣ ಬಹಿರ್ವತ್ಕುರುತೇ ಧ್ವನಿಮ್

|| ೭೫ ||

ಮನುಷ್ಯನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಎದುರು ಓಡುತ್ತಿರುವಾಗ ದೇಹದ (ಒಳಗಿನ) ಭಾಗಗಳಿಂದ ಹೊಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಬೇರೊಂದು ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಧ್ವನಿಯು ಹೊರಗೆ ಆಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ||

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಸಿಕೊಂಡ ಪುರುಷನಿಗೆ “ಅಸು” ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ, ಅದರ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ ---

ವೃತ್ತಿಕ್ಷೇಪಾದಸುರಯಮಾಯುಷಶ್ಚ ತದಾಶ್ರಿತೇಃ ||

ಶತಾಯುರೇವ ಭವತಿ ಮ್ರಿಯತೇ ನಾಪಮೃತ್ಯುನಾ

|| ೭೬ ||

ಪ್ರಾಣವ್ಯಾಪಾರವು ಕಳೆಯುವುದರಿಂದ ಇದು (ಈ ಪ್ರಾಣವು) ಅಸು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, (ಮನುಷ್ಯರ) ಆಯುಸ್ಸು ಅದನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಶತಮಾನ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನೇ ಆಗುವನು, ಅಪಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಈತನು ಸಾಯುವುದಿಲ್ಲ ||

ದಿಕ್ ಪುರುಷನಿಗೆ (ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ) ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ, ಅನಪಗ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಶೇಷಣಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. (೧೧ನೇ ಕಂಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಅವುಗಳ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ ---

ದಿಕ್ವ ದ್ವಿತೀಯೋಽನಪಗಃ ಸದ್ವಿತೀಯಃ ಸದೈವ ಸಃ ||

ದುಃಸಂಭಾವ್ಯಾ ಹಿ ಪೂರ್ವಾ ದಿಷ್ಟುಕ್ತ್ವಾಂ ಪಶ್ಚಿಮಾಂ ಜನೈಃ

|| ೭೭ ||

ಎರಡನೆಯದು ಬಿಡದೆ ಇರುವುದೆಂಬುದು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು, ಅದು ಯಾವಾಗಲೂ ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೂಡಿಯೇ ಇದೆ. ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ ? ಜನರು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಲು ಅಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಷ್ಟೆ ? ||

“ದ್ವಿತೀಯವಾನ್ವಭವತಿ ನಾಸ್ಮಾದ್‌ಗಣಶ್ಚಿದ್ಯತೇ” ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ---

ಸಾಧುಭೃತ್ಯಪರೀವಾರಃ ಸರ್ವದೋಪಾಸಕೋ ಭವೇತ್ ||

ಪುತ್ರಾದಿಗಣಸಂತಾನಸ್ಥೈರ್ಯಮೇವ ಸದಾ ಭವೇತ್

|| ೭೮ ||

ಉಪಾಸಕನು ಯಾವಾಗಲೂ ಉತ್ತಮರಾದ ಭೃತ್ಯಪರಿವಾರವುಳ್ಳವನಾಗುವನು, ಮತ್ತು ಪುತ್ರ ಮುಂತಾದವರ ಗುಂಪು ಯಾವತ್ತು ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗದೇ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದು || ೭೮ ||

ಽತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಹೊರಗಿನದಾಗಿ ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣ ರೂಪವಾದ ಆತ್ಮನು ಅಸುಗುಣವುಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ, ಹಾಗೆಯೇ ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು.

೧೮. ಬೇರೆ ಪರ್ಯಾಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ---

ಛಾಯಾಮಯೇ ತಥಾಽಜ್ಞಾನೇ ಬುದ್ಧೌ ಚೈಕೈವ ದೇವತಾ ||
ಮೃತ್ಯುಕಾಲಾತ್ಪರಾ ನಾಸ್ಯ ವ್ಯಾಧಿರಪ್ಯುಪಸರ್ಪತಿ

|| ೭೯ ||

ಹೊರಗಿನ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲೂ ಒಳಗಿನ ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲೂ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಇರುವ ದೇವತೆ ಒಂದೇ.
(ಇದನ್ನು ಮೃತ್ಯುವೆಂಬ ಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ) ಮರಣಕಾಲಕ್ಕೆ
ಮುಂಚೆ ಈತನಿಗೆ ವ್ಯಾಧಿಯೂ ಸಹ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ||

೧೯. ಕೊನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ---

ವಿರಾಡಾತ್ಮನಿ ದೇಹೇ ಚ ಬುದ್ಧಾವಿತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವವತ್ ||
ಆತ್ಮಸ್ಥಿತಿ ಚ ವಶ್ಯಾತ್ಮಾ ಪ್ರಜಾ ಚಾಪಿ ಶಮಾನ್ವಿತಾ

|| ೮೦ ||

ವಿರಾಟ್ ಪುರುಷನಲ್ಲೂ, ದೇಹದಲ್ಲೂ, ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಪ್ರಾಣದೇವತೆಯಿರುವುದು
ಇತ್ಯಾದಿ (ಎಲ್ಲವೂ ಹಿಂದಿನ ಪರ್ಯಾಯದಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು) ಇದರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಸ್ಥಿತಿ ಎಂಬುದು
ಉಪಾಸ್ಯದೇವತೆಯಾದ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನಿಗೆ ವಿಶೇಷಗುಣ. ಅದರ ಅರ್ಥ ವಶ್ಯಾತ್ಮ ಎಂಬ
(ಅಂದರೆ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವನೆಂದರ್ಥ) (ಈ ಗುಣದಿಂದ
ಕೂಡಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ) - ಸಂತತಿಯೂ ಸಹಾ ಈ ರೀತಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ
ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿರುವುದು ||

ವ್ಯಸ್ತಾನಾಂ ಪೂರ್ವಮುದ್ದೇಶಃ ಸಮಸ್ತಾನಾಂ ತ್ವಿಹೋದಿತಃ ||
ವಿವಕ್ಷಾವಸಿತಿಗಾರ್ಗೀ ತಥಾ ಸತ್ಯಪದ್ಯತೇ

|| ೮೧ ||

ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭೇದವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ - ಮೊದಲಿನ
ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಸ್ತವಾದ (ಬಿಡಿಯಾದ) ವಸ್ತುಗಳ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ
(ಕೊನೆ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ) ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ಉದ್ದೇಶ ಮಾಡಿದೆ.
ಹಾಗಾದರೇನೆಯ ಗಾರ್ಗ್ಯನ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದು, ಹೊಂದುವುದು ||

ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತೋಪದೇಶಃ ಸನ್ಮಂವಾದೇನ ಪುನಃ ಪುನಃ ||
ಬ್ರಹ್ಮಾನ್ಯದನ್ಯದವದಾತ್ಮಸ್ಥಿತ್ಯನ್ತಮಾದರಾತ್

|| ೮೨ ||

(ಅಜಾತಶತ್ರುವಿನ) ಸಂವಾದದಿಂದ ಉಪದೇಶವು ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರಲು ಪದೇ ಪದೇ
(ಗಾರ್ಗ್ಯನು) ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು 'ಆತ್ಮಸ್ಥಿತಿ' ಎಂಬುವ ಪರ್ಯಂತರ ಬಹಳ ಆದರದಿಂದ
ಹೇಳಿದನು ||

ವಿಶೇಷಾಣಾಮನಸ್ತತ್ಪ್ರಮಸ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೋಽವದತ್ ||
ತಸ್ಮಿನ್ನಪಿ ನಿಷಿದ್ಧೇಽಥ ತೂಷ್ಟೀಂ ಗಾರ್ಗ್ಯೋ ಬಭೂವ ಹ || ೮೩ ||

ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಯಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ (ಸಮಷ್ಟಿರೂಪ)ವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಆತನು ಹೇಳಿದನು, ಅದನ್ನೂ (ಅಜಾತಶತ್ರುವು) ನಿರಾಕರಿಸಲು ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಸುಮ್ಮನಾದನು ||

ಯತ್ಕೃತ್ಸ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಂ ತದೇವೇದಮವಿದ್ಯಯಾ ||
ಏಕಧಾಽನೇಕಧಾ ಮೂಢೈಃ ಕಲ್ಪತೇ ರಜ್ಜುಸರ್ಪವತ್ || ೮೪ ||

ಅವಾಕ್ತಿರಸ್ಯಮಾಲೋಕ್ಯ ನೃಪೋ ಗಾರ್ಗ್ಯಮನುತ್ತರಮ್ ||
ಏತಾವದಿತಿ ತಂ ಪ್ರಾತ್ರ ಶೇಷಾಶಬ್ದಾನ್ಯವೃತ್ತಯೇ || ೮೫ ||

ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ ಉತ್ತರವೇ ಇಲ್ಲದೆ ನಿಂತ ಗಾರ್ಗ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜನು (ತಿಳಿದಿರುವುದು ಏನಾದರೊಂದು) ಉಳಿದಿದೆಯೇನೋ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಗೊಳಿಸಲು ಇಷ್ಟೇಯೆ? ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದನು ||

ನಿಗೃಹ್ಯಮಾಣಯೋಗೇ ಚ ಪ್ಲುತಿಮತ್ರ ವಿನಿರ್ದಿಶೇತ್ ||
ಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರವಾಣೇತ್ಯಾತ್ಮ ತ್ವಮೇತಾವದ್ಬ್ರಹ್ಮ ತಚ್ಚ ತೇ || ೮೬ ||

ನಿಗ್ರಹಿಸುವ ವಿಷಯವು ಒದಗಿದಾಗ ಪುನಃ ಸ್ವರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕು. (ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ 'ಏತಾವನ್ನೂ ಇ' ಎಂದು ಪುನಃ ಸ್ವರವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ) ಏಕೆ ನಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು ? ಎಂದರೆ - ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವನೆಂದು ನೀನೇ ಹೇಳಿದ್ದೆ. ಈಗ (ನೀನು ಹೇಳಿದ) ಆ ಬ್ರಹ್ಮವು ಇಷ್ಟೇ ಆಗಿರುವುದು ||

ನಿಜವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಹೇಳಿದ್ದು ಆದಿತ್ಯಾದಿ ರೂಪವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ. ಅದು ನಿಜವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ---

ಅಜ್ಞಾತೇ ಜಗದಜ್ಞಾತಂ ಜ್ಞಾತೇ ಜ್ಞಾತಂ ಚ ಯತ್ರ ತತ್ ||
ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ಪೂರ್ಣತ್ವಾನ್ ತ್ವದುಕ್ತಮಕೃತ್ಸ್ಯತಃ || ೮೭ ||

ಯಾವ ತತ್ವವು ತಿಳಿಯದೆ ಹೋದರೆ ಜಗತ್ತೇ ತಿಳಿಯದೋ, ಯಾವುದು ತಿಳಿದರೆ ಅದು ತಿಳಿಯುವುದೋ, ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ಏಕೆಂದರೆ - ಅದು ಪೂರ್ಣ ವ್ಯಾಪಕ. ಅದರಿಂದ, ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದು ಪೂರ್ಣವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲ (ವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು) ||

ಅವ್ಯಾವೃತ್ತತಾನನುಗತಸ್ತತಃ ಸಿದ್ಧಾತ್ಮವಸ್ತುನಿ ||
ಮುಖ್ಯಾರ್ಥೋ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಃ ಸ್ಯಾನ್ನ ತ್ವದುಕ್ತೇಽತಥಾತ್ಮತಃ || ೮೮ ||

ಬಿಡಿಯಾಗಿಯೂ ಇರದೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಅನುವರ್ತಿಸಿಯೂ ಇರದೇ (ಸಾಮಾನ್ಯ - ವಿಶೇಷ ರೂಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರದೇ) ಇರುವ ಸ್ವತಃ ನಿತ್ಯ ಸಿದ್ಧವಾದ ಆತ್ಮವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವುದು. ನೀನು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ ||

ಬೃ - ಅ. ೨, ಬ್ರಾ. ೧, ಕಂಡಿಕೆ ೧೪

“ಸಹೋವಾಚಾ ಚಾತಶತ್ರುಃ ಏತಾವನ್ನೂ ೩ ಇತ್ಯೇತಾವದ್ಧೀಃ
ನೈತಾವತಾ ವಿದಿತಂ ಭವತೀತಿ ಸಹೋವಾಚ ಗಾರ್ಗ್ಯ
ಉಪ ತ್ವಾ ಯಾನೀತಿ || ೧೪ ||

ಯಸ್ಮಾದೇವಮತೋ ಗಾರ್ಗ್ಯಮೇತಾವದ್ಧೀತಿವಾದಿನಮ್ ||
ನೃಪೋ ನೈತಾವತೇತ್ಯಾಹ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಾಸಂಭವಂ ಸ್ಫುಟಮ್

|| ೮೯ ||

ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದನೋ, ಅದರಿಂದ ‘ಏತಾವದ್ಧಿ’ (ಇಷ್ಟೇ) ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಗಾರ್ಗ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಜನು ‘ನೈತಾವತಾ’ ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪದ ಅಸಂಭವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದನು ||

೨೦. “ಉಪ ತ್ವಾ ಯಾನಿ” ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು ?

ಅಜ್ಞಾತಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವಸ್ಯ ದುಃಸಂಭಾವ್ಯಮಿದಂ ವಚಃ ||
ನೈತಾವತೇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾತಃ ಕಾಶ್ಯೋ ವೇತ್ತೀತಿ ಲಿಭ್ಯತೇ

|| ೯೦ ||

ಬ್ರಹ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ (ರಾಜನ) ‘ನೈತಾವತಾ’ ಎಂಬ ಮಾತು ಅಸಂಭಾವಿತವೇ ಆಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಾಶೀರಾಜನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವನೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಾರ್ಗ್ಯೋಽನುಮಾಯ ರಾಜೋಕ್ತಃ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮವೇದನೇ ||
ಉಪಾಯಾನೀತ್ಯುವಾಚೇಮಂ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾವಬುದ್ಧಯೇ

|| ೯೧ ||

ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಜಿಜ್ಞಾಸುರುಪೇತೋಽಸ್ಯ ಹಮಾದರಾತ್ ||
ಅನುಶಾಧಿ ಯಥಾತತ್ತ್ವಮಿತ್ಯೇವಂ ವಾದಿನಂ ನೃಪಃ

|| ೯೨ ||

ಕ್ಷತ್ರಿಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಚಾತ್ಯಾ ಯದುಪೇಯಾದನಾಪದಿ ||
ಪ್ರತಿಲೋಮಮಿದಂ ವೃತ್ತಂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರೈರ್ನಿಷಿದ್ಧತಃ

|| ೯೩ ||

(೯೧) ಅನಂತರ ಗಾರ್ಗನು ರಾಜನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಬೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಿ ಈ ರಾಜನನ್ನು ಕುರಿತು ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆನೆಂದು (ಹತ್ತಿರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಬರುವೆನೆಂದು) ಹೇಳಿದನು, ನಾನು (೯೨) ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಆದರದಿಂದ ನಿನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿರುವೆನು. 'ತತ್ವವನ್ನು ಇರುವಂತೆ ಬೋಧಿಸು' - ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವವನನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಜನು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುವನು. (೯೩) ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದವನು ಆಪತ್ಕಾಲವಲ್ಲದ (ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಹತ್ತಿರ (ವಿದ್ಯೆಗಾಗಿ), ಹೋಗುವುದೆಂಬುದು ವಿರುದ್ಧವಾದ ನಡವಳಿಕೆಯೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದನ್ನು ಿಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ನಿಷೇಧಿಸಿವೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಯೋಗಕ್ಷೇಮಫಲಾರ್ಥಾಯ ಗಮನಂ ನ ನಿಷಿದ್ಧತೇ ||

ಬ್ರಹ್ಮ ಮೇ ವಕ್ಷ್ಯತೀತ್ಯರ್ಥಂ ನಿಷಿದ್ಧಂ ನೃಪಸರ್ಪಣಮ್

|| ೯೪ ||

ಆದರೆ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುವುದು ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ 'ನನಗೆ ಈತನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವನೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಜನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುವುದು (ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ) ಿನಿಷಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಅತೋಽನುಪೇತಮೇವ ತ್ವಾಂ ಕರವಿನ್ಯಸ್ತಬಿಲ್ವವತ್ ||

ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಜ್ಞಾಪಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಯಜ್ಞಾನ್ಯೇ ಸರ್ವವಿದ್ವವೇತ್

|| ೯೫ ||

ಆದರಿಂದ (ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ) ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಬಾರದೆ ಇರುವಂತೆಯೇ ನಿನಗೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಬಿಲ್ವಫಲದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಪಡಿಸುವೆನು. ಯಾವುದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ (ಮಾನವನು) ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗುವನೋ, ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸುವೆನು ||

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ತಮಥೋ ಪಾಣೌ ಗೃಹೀತ್ವೋತ್ತಿತವಾನ್ಸ್ವಪಃ ||

ಆಜಗ್ಮತುಶ್ಚ ತೌ ಸುಪ್ತಂ ನರಂ ಕಾರ್ಯವಿವಕ್ಷಯಾ

|| ೯೬ ||

ಅನಂತರ ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿ ರಾಜನು ಆ ಗಾರ್ಗನನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎದ್ದನು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮಲಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ ಹತ್ತಿರ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಬಂದರು ||

೧೧"ಅಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಧ್ಯಯನ ಮಾಪತ್ಕಾಲೇ ವಿಧೀಯತೇ | ಅನುವಜ್ರಾಚ ಶುಶ್ರೂಷಾ ಯಾವದಧ್ಯಯನಂ ಗುರೋಃ | ನಾಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಗುರೌ ಶಿಷ್ಯೋ ವಾಸಮಾತ್ಯಂತಿಕಂ ವಸೇತ್ | ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಚಾನನೂಚಾನೇ ಕಾಂಕ್ಷನ್ ಗತಿ ಮನುತ್ರಮಾಮ್ ||" ಎಂದು ಮನುಸ್ಮೃತಿ |

೧೨"ವೇದಾರ್ಥಾನಧಿಗಚ್ಛೇಚ್ಚ ಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ವಿವಿಧಾನಿ ಚ | ಉಪೇಯಾದೀಶ್ವರಂ ಚೈವ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಾರ್ಥಸಿದ್ಧಯೇ ||" ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರ ಎಂದರೆ ಪ್ರಭು, ಅವನ ಹತ್ತಿರ ತನ್ನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮದ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹೋಗಬಹುದು.

ಕರ್ತವ್ಯವಾದರೂ ಏನು ? ಎಂದರೆ ----

೨೧. ಗಾರ್ಗ್ಯನು ತಿಳಿದ ಆತ್ಮನು ನಿಜವಾದದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ರಾಜನು ಬೋಧಿಸುವುದು.

ಗಾರ್ಗ್ಯೋಕ್ತಬ್ರಹ್ಮಾಭೋಕ್ತೃಂ ತಥಾಽಮೀಷಾಮನಾತ್ಮತಾಮ್ ||

ಬಾಲಾಕೇರ್ಬೋಧಯಿಷ್ಯಾಮೀತ್ಯತಃ ಸುಪ್ತಮಗಾನ್ಯಪಃ

|| ೯೭ ||

ಗಾರ್ಗ್ಯನು ಹೇಳಿದ ಬ್ರಹ್ಮ ಭೋಕ್ತನೆ ಅಲ್ಲವೆಂದೂ, ಮತ್ತು ಈ (ಆದಿತ್ಯಾದಿಗಳೂ)
ಆತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದೂ, ಬಾಲಾಕಿಗೆ ನಾನು ಬೋಧಿಸುವೆನೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ರಾಜನು
ಮಲಗಿದ್ದ (ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನ) ಹತ್ತಿರ ಹೋದನು ||

‘ತಮೇತೈಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವರು ----

ದೇವತಾನಾಮಭಿಃ ಕಾಶ್ಯೋ ಗತ್ವಾ ಸುಪ್ತಂ ಯಥೋದಿತ್ಯೈಃ ||

ಆಮನ್ತ್ರಯಾಂ ತದಾ ಚಕ್ರೇ ಬೃಹನ್ನಿತ್ಯೇವಮಾದಿಭಿಃ

|| ೯೮ ||

ಕಾಶೀರಾಜನು ಹೋಗಿ ದೇವತಾನಾಮಗಳಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಬೃಹನ್, ಪಾಂಡರವಾಸಃ
ಸೋಮರಾಜನ್ ಎಂಬವುಗಳಿಂದ ಮಲಗಿದವನನ್ನು ಆವಾಗ ಕರೆದನು ||

ಸಂಬೋಧ್ಯಮಾನೋಽಪಿ ತಥಾ ಸುಪ್ತೋ ನೈವೋದಬುಧ್ಯತ ||

ಯತೋಽತೋ ಗಾರ್ಗ್ಯಾಭಿಮತೋ ನ ಭೋಕ್ತೇತ್ಯವಗಮ್ಯತೇ

|| ೯೯ ||

ಯಾವುದರಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾದರೂ ಮಲಗಿದವನು ಎಚ್ಚರಾಗಲೇ ಇಲ್ಲವೋ ಅದರಿಂದ
ಗಾರ್ಗ್ಯನಿಗೆ ಸಂಮತವಾದ (ಪ್ರಾಣವು) ಭೋಕ್ತನಲ್ಲ (ಆತ್ಮನಲ್ಲ)ವೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು ||

ಮಲಗಿದ ಪುರುಷನ ಹತ್ತಿರ ಏತಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದು ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವದು.

ಜಾಗ್ರತ್ಕಾಲಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಸುಪ್ತಂ ಕಿಮಿತಿ ಜಗ್ಮತುಃ ||

ಸ್ವಪ್ನತಾ ಸರ್ವಭಾವಾನಾಂ ಜಾಗ್ರತ್ಕಾಲೇ ಹಿ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ

|| ೧೦೦ ||

ಎಚ್ಚರ ಕಾಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮಲಗಿದಾಗ (ಅವನ ಹತ್ತಿರ) ಏತಕ್ಕಾಗಿ (ಇಬ್ಬರೂ) ಹೋದರು,
ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಜಾಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುವವು ಅಲ್ಲವೆ ? ||

ಸಮಾಧಾನ ----

ಪ್ರಾಣಾನಾಂ ದೇವತಾನಾಂ ಚ ಪುರುಷಸ್ಯ ಚ ಸಂಕರಾತ್ ||

ಬೋಧೇ ನ ಶಕ್ಯತೇ ಕರ್ತುಂ ವಿವೇಕೋ ಭೋಕ್ತೃಭೋಜ್ಯಯೋಃ

|| ೧೦೧ ||

ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ, ದೇವತೆಗಳೂ, ಪುರುಷನೂ ಎಲ್ಲವೂ ಎಚ್ಚರಕಾಲದಲ್ಲಿ (ಹಾಲು ನೀರುಗಳಂತೆ) ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಭೋಕ್ತೃ, ಭೋಜ್ಯಗಳ ವಿವೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ॥

ಭೋಕ್ತೃತ್ವಮೇವ ಪುಂಸೋಽಸ್ತಿ ಭೋಜ್ಯತ್ವಂ ನ ಮನಾಗಪಿ ॥

ಕಾಶ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯತೋಽನಸ್ಯ ಭೋಜ್ಯತ್ವೇವ ನ ಭೋಕ್ತೃತಾ

॥ ೧೦೨ ॥

ಪುರುಷನಿಗೆ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವೇ (ಸಾಕ್ಷಿತ್ವವೇ) ಇರುವುದು, ಭೋಜ್ಯತೆಯು ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣವಸ್ತುವಿಗೆ ಭೋಜ್ಯತ್ವವೇ ಇರುವುದು. ಭೋಕ್ತೃತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ರಾಜನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ (ವಿವೇಕವಾಗುವುದು) ॥

ಸಂಕೀರ್ಣತ್ವಾದಶಕ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಭೋಧೇ ಭೋಕ್ತೃಭೋಜ್ಯಯೋಃ ॥

ಕರ್ತುಂ ವಿವೇಕೋಽತೋ ಯಾತಃ ಸುಪ್ತಂ ಪುರುಷಮಾದರಾತ್

॥ ೧೦೩ ॥

ಎಚ್ಚರಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೋಕ್ತೃ-ಭೋಜ್ಯಗಳ ವಿವೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು, ಅದರಿಂದ (ರಾಜನೂ, ಗಾಂಧ್ಯನೂ) ಮಲಗಿದ್ದ ಪುರುಷನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಆದರದಿಂದ ಹೋದರು ॥

ತಸ್ಯಾದ್ಯದೃಷಿ ಸಾಂದಿಧ್ಯಂ ಪ್ರಾಣಾದೀನಾಂ ಪ್ರಜಾಗರೇ ॥

ಸಂಕೀರ್ಣತ್ವಾನ್ಮಿಥಸ್ತೇಷಾಂ ದುಃಶಕಂ ತದ್ವಿವೇಚನಮ್

॥ ೧೦೪ ॥

ಅದರಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳ ಸಾಂದಿಧ್ಯವು ಎಚ್ಚರಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಕರವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟವೇ ಆಗುವುದೆಂದು (ಮಲಗಿದ್ದವನ ಹತ್ತಿರ ಹೋದದ್ದು).

ಸಂಕರವೆಂಬುದು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ? ಎಂದರೆ ---

ಆತ್ಮನಃ ಪ್ರೋಷಿತತ್ವಾತ್ ಭೋಗೋಽಸ್ಮೈ ನ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ ॥

ಉದಾಸತೇಽಖಿಲಾಃ ಸುಪ್ತೇ ದೇವತಾಃ ಕರಣೈಃ ಸಹ

॥ ೧೦೫ ॥

(ಭೋಕ್ತೃ) ಆತ್ಮನೂ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ (ಉಪಸಂಹಾರ ಅಥವಾ ಲೀನನಾಗಿರುವುದರಿಂದ) ಇವನಿಗೆ ಭೋಗವು (ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯ ಭೋಗವು) ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ (ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ) ದೇವತೆಗಳೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೊಡನೆ (ಕೆಲಸ ಮಾಡದೆ) ಉದಾಸೀನವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಈ ರೀತಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಉಪಸಂಹಾರವು ಏತರಿಂದ ಆಗುವುದು ? ---

ಜಾಗದ್ಭೋಗಪ್ರಯುಕ್ತಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ ಪ್ರಕ್ಷಯಾತ್ತದಾ ||

ಶೇರತೇ ಕರಣಾನ್ಯಸ್ಯ ಸಹ ಭೋಕ್ತಾಽಽತ್ಮನಾ ಽಽತ್ಮನಿ

|| ೧೦೬ ||

ಎಚ್ಚರಿನಲ್ಲಿ ಭೋಗವನ್ನು ಕೊಡುವ ಕರ್ಮವು ಆವಾಗ ಕ್ಷಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಭೋಕ್ತೃ ಜೀವಾತ್ಮನೊಡನೆ ಇವನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ (ಅಜ್ಞಾತವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ) ಮಲಗುವವು (ಲೀನವಾಗುವವು) ||

ಪ್ರಾಣ ಏಕಸ್ತು ಜಾಗತಿ ಭೋಕ್ತಾ ಯೋ ಗಾರ್ಗ್ಯಸಂಮತಃ ||

ಪ್ರಾಣೇನ ರಕ್ಷನ್ನಿತಿ ಚ ತಥೋದರ್ಕೇ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯತೇ

|| ೧೦೭ ||

ಯಾವದು ಗಾರ್ಗ್ಯನಿಗೆ ಸಂಮತವೋ ಆ ಪ್ರಾಣವೊಂದು ಮಾತ್ರ (ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ) ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವುದು, “^{೧೦}ಪ್ರಾಣೇನ ರಕ್ಷನ್ ಅವರಂ ಕುಲಾಯಂ” ಎಂದು ಮುಂದೆಯೂ ಹೇಳುವುದು || ಇದು ಪ್ರಾಣ ಮಾತ್ರ ಆವಾಗ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ, ಇದು ಅನುಭವಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿರುವುದು ||

ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಯ ಇತಿ ಸ್ವಷ್ಟಂ ತಥಾಽನಸ್ತಮಿತಶ್ರುತೇಃ ||

ಅಶ್ವಾನ್ತಃ ಪ್ರಾಣ ಏವಾತೋ ಜಾಗತ್ಯತ್ರ ದಿವಾನಿಶಮ್

|| ೧೦೮ ||

“ಪ್ರಾಣಾಗ್ನಯ ಏವ ಏತಸ್ಮಿನ್ ಪುರೇ ಜಾಗತಿ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು “ನ ವ್ಯಥತೇ ನರಿಷ್ಯತಿ ಸೈವಾನಸ್ತಮಿತಾ ದೇವತಾ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಇದು ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಾಯುವೊಂದೇ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹಗಲೂ ಇರಳೂ ಎಚ್ಚರಾಗಿರುವುದು ||

ಯಥಾ ಜಾಗದವಸ್ಥಾಯಾಂ ಭೋಕ್ತಾ ಪ್ರಾಣಃ ಪುರಾಽಭವತ್ ||

ಸ್ವಪ್ನೇಽಪ್ಯೇಷ ತಥೈವಾಽಽಸ್ತೇ ಬೋದ್ಧಾ ಚೇದ್ಬುದ್ಧತಾಮಯಮ್

|| ೧೦೯ ||

ಹೇಗೆ ಜಾಗರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಾಣವು ಭೋಕ್ತೃವಾಗಿದ್ದಿತೋ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲೂ (ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲೂ) ಹಾಗೆಯೇ ಇರುವುದಷ್ಟೆ ಅದು ಚೇತನವೇ ಆಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿ. (ಅದರಿಂದ ಇದು ಭೋಕ್ತೃನೂ ಅಲ್ಲ ಚೇತನವೂ ಅಲ್ಲ) ||

^{೧೦}ಪ್ರಾಣವಾಯುವಿನಿಂದ ಈ ಕೀಳಾದ ಗೂಡನ್ನು (ಶರೀರವನ್ನು) ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಈ ಸಾಕ್ಷಿ ಚೇತನವು ತಾನು ಮಲಗದೇ ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದು ನೇರಾ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವನು.

ಪ್ರಾಣಕ್ಕೂ ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಚಂದ್ರನ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸಿದರೂ ಎಚ್ಚರಾಗಲಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟೆ, ಅಚೇತನವಾದ್ದರಿಂದಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕೆ ---

ಪ್ರಾಣಸ್ಯೇನ್ನೋಸ್ತಥಾ ಚಾಪಾಂ ತ್ರ್ಯನ್ನಾತ್ಮಾವಿಷ್ಣುತೌ ಯತಃ ||
ಐಕ್ಯಮುಕ್ತಮತಃ ಪ್ರಾಣೋ ಬೋಧ್ಯತೇ ಚನ್ದನಾಮಭಿಃ || ೧೧೦ ||

ಬೃಹನ್ನಿತ್ಯೇವಮಾದೀನಿ ಸನ್ತು ಚೇಹೋಪಲಕ್ಷಣಮ್ ||
ಅನುಕ್ತದೇವತಾನಾಮ್ನಾಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ಪ್ರದ್ವಹೋಽಥವಾ || ೧೧೧ ||

ಬೃಹನ್ - ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿವೆ ಅಥವಾ ಹೇಳಿದ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಅದರ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಆಗುವುದು ||

ಯದಿ ಭೋಕ್ತಾ ಭವೇತ್ಪ್ರಾಣೋ ಜಾಗ್ರದ್ವಚ್ಛಬ್ದಮಾಗತಮ್ ||
ಅಶ್ರೋಷ್ಯತ್ಸ ನ ಚೇದ್ಭೋಕ್ತಾ ನಾಶ್ರೋಷ್ಯದುಪಲಾದಿವತ್ || ೧೧೨ ||

ಪ್ರಾಣವು ಭೋಕ್ತ ಆತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಎಚ್ಚರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವಂತೆ (ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲೂ) ಬಂದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಲಿದ್ದಿತು, ಅದು ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ ಕೇಳುತ್ತಲಿಲ್ಲವಾದರೆ ಭೋಕ್ತನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದು ||

ಪುನಃ ಶಂಕೆ ---

ನನು ಸುಪ್ತೇಽಪಿ ಪುಂಸ್ಯಸ್ಮಿನ್ನೋಧಿತಃ ಸನ್ದನಾಮಭಿಃ ||
ಭೋಕ್ತೃವ ಭೋತ್ಸ್ಯತೇ ಶಬ್ದಂ ನ ತ್ವಭೋಕ್ತಾ ಪರೋ ಜಡಃ || ೧೧೩ ||

ಪುರುಷನಿವನು ಮಲಗಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾಗಿ ತಾನು ಭೋಕ್ತೃವೇ ಆಗಿದ್ದರೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅರಿಯುವನು. ಆದರೆ ಭೋಕ್ತೃವಲ್ಲದ ಮತ್ತೊಂದು ಜಡವಾಗಿರುವುದು, ಅದು ಅರಿಯಲಾರದು.

ನೈವಾತೋಽಪಿ ವಿವೇಕಃ ಸ್ಯಾದುತ್ಥಿತಃ ಕೋಽನಯೋರ್ವ್ಯಾಯೋಃ || ೧೧೪ ||

ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದಲೂ (ಭೋಕ್ತೃ-ಭೋಗ್ಯಗಳ) ವಿವೇಕವಾಗಲಾರದು, (ರಾಜನಿಗೂ ಗಾಂಧ್ಯನಿಗೂ) ಸಂಮತವಾದ ಆತ್ಮರುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರು ಎದ್ದವರು ? ಎಂಬುದಾಗಿ (ಸಂಶಯವೇ ಹುಟ್ಟುವುದು) ಎಂದು ಶಂಕೆ.

ಈ ಸಂಶಯದ ಪರಿಹಾರವು - ಹೀಗಿದೆ ---

ನೈವಂ ಗಾರ್ಗೀಯಪಕ್ಷಸ್ಯ ವಿಶೇಷಾವಧೃತೇಃ ಸದಾ ||
ಅಜಾತಶತ್ರು ಭಿಕ್ಷೇತಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಾಕ್ಷಮಾಣತಃ

|| ೧೧೫ ||

ಹೀಗೂ ಸರಿಯಲ್ಲ - ಗಾರ್ಗ್ಯನ ಪಕ್ಷವಾದ (ಪ್ರಾಣ ವಸ್ತುವಿಗೆ) ಅಜಾತಶತ್ರುವಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವಿನಿಂದ (ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವ) ವಿಶೇಷವು (ಯಾವಾಗಲೂ ಉಸಿರು ಬಿಡುವುದೆಂಬ ವಿಶೇಷವು) ಪ್ರಮಾಣವು (ಎಚ್ಚರು) ಹುಟ್ಟುವ ಮುಂಚೆಯೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ. (ಅದರಿಂದ ಅದು ಭೋಕ್ತನಲ್ಲ) ||

೨೨. ವಿಶೇಷ ನಿರ್ಣಯವು ಹೇಗೆಂದರೆ ? ---

ಯೋಽನಸ್ತಮಿತ ಏಕೋಽತ್ರ ವಾಗಾದ್ಯಸ್ತಮಯೇಽಮೃತಃ ||
ಇನ್ಮೋಽಸಪತ್ನೋಽಬ್ಧೇಹಶ್ಚ ನಾಮರೂಪಸಮಾವೃತಃ

|| ೧೧೬ ||

ಯಾವದು ಇಲ್ಲಿ (ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ) ಒಂದೇ ಆಗಿ ವಾಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅಸ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅಮರವಾಗಿರುವುದೋ, ಮತ್ತು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತನಗೊಬ್ಬ ಶತ್ರುವಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದು ಜಲಮಯ ಶರೀರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ (ಹೊರಗಿನ) ನಾಮರೂಪಗಳಿಂದ (ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ) ಮುಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ || ಮತ್ತು

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾದ್ಯಖಿಲಂ ವಿಶ್ವಂ ಸಂವ್ಯಾಪ್ಯ ಸಮವಸ್ಥಿತಃ ||
ಓತಂ ಪ್ರೋತಂ ಜಗದ್ಯಸ್ಮಿನ್ನರನಾಭಿನಿರ್ದರ್ಶನಾತ್

|| ೧೧೭ ||

ಕುರ್ವಾಣಸ್ತುಮುಲಂ ಶಬ್ದಂ ಸ್ವವ್ಯಾಪಾರಮಶೇಷತಃ ||
ಕುರ್ವಾಣ ಏವ ಸ್ವಪ್ನೇಽಪಿ ಪ್ರಾಣ ಆಸ್ತೇ ಪ್ರಬೋಧವತ್

|| ೧೧೮ ||

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದೋ ಅದು, (ಚಕ್ರದ) ಅರಗೋಲುಗಳು ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ (ಗುಂಭದಲ್ಲಿ) ಅವಲಂಬಿಸಿ ಇರುವಂತೆ ಎಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಣವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿದೆ (ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದೆ) (ಅಂದರೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಾಭಿಯಂತೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ) ||

ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಾಣವು ದೊಡ್ಡ ಶಬ್ದವನ್ನು (ಗೊರಿಕೆಯನ್ನು) ಮಾಡುತ್ತಾ, ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು (ಉಸಿರು ಬಿಡುವಿಕೆಯನ್ನು) ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುವುದು, ಎಚ್ಚರಿನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಈ ಪ್ರಾಣವು ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲೂ ಇರುವುದು ||

ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಂತೆ ಹೇಳುವರು ---

ನ ಚ ಭೋಕ್ತೃಸ್ತರಂ ಪ್ರಾಣಾದ್ಗಾರ್ಗ್ಯೋಣೇಹಾಭ್ಯುಪೇಯತೇ ||
ತತ್ಕಾಲೇ ಭಿಕ್ಷಕಾಲೇ ವಾ ಪ್ರಾಣಾದನ್ಯಸ್ಯ ಭೋಜ್ಯತಃ

|| ೧೧೯ ||

ಮತ್ತು ಗಾರ್ಗನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೊಬ್ಬ ಭೋಕ್ತನಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಭಿನ್ನಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ಭೋಜ್ಯವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ (ಪ್ರಾಣವೇ ಭೋಕ್ತನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಸಂಮತ) ||

ತಸ್ಮಾದವಶ್ಯಂ ಬೋಧವ್ಯಂ ಬೋಧ್ಯಂ ಸಾಕ್ಷಾದುಪಸ್ಥಿತಮ್ ||
ಪ್ರಾಣೇನ ಬೋಧ್ಯರೂಪತ್ವಾದ್ವಾಕ್ಯಂ ದಗ್ಧಾ ಯಥಾ ದಹೇತ್ || ೧೨೦ ||

ಅದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇ ತಿಳಿಯುವ ಬೋಧಕನಾದ್ದರಿಂದ ನೇರಾ ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದ ಜ್ಞೇಯವಸ್ತುವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದು, ಸುಡುವ ಬೆಂಕಿಯು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿದ್ದನ್ನು ಇಂಧನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸುಡುವುದೋ ಹಾಗೆ ||

ನ ಚಾಸೌ ಬೋಧ್ಯಮಾನೋಽಪಿ ಪ್ರತ್ಯಬುದ್ಧ್ಯತ ನಾಮ ತತ್ ||
ಪ್ರಾಣೋಽಭೋಕ್ತಾ ತತಃ ಸಿದ್ಧಃ ಸ್ವನಾಮಾಪ್ರತಿಬೋಧನಾತ್ || ೧೨೧ ||

ಈ ಪ್ರಾಣವು ಎಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಆ ಹೆಸರನ್ನು ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದ ತನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ತಿಳಿಯದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಣವು ಭೋಕ್ತನಲ್ಲ (ಆತ್ಮನಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವು)

ಸ್ವಾಖ್ಯಾವಿಶೇಷಸಂಬನ್ಧಾಗ್ರಹಣಾಚ್ಛೇನ್ನ ಬುದ್ಧವಾನ್ ||
ಅಗ್ರಹಾಸಂಭವಾನ್ವೈವಂ ಸರ್ವಜ್ಞಾದೇವತಾ ಯತಃ || ೧೨೨ ||

ತನ್ನ ಹೆಸರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಅರ್ಥಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸಿದರೆ - ಸಮಾಧಾನ. ಹೀಗೆ ಸರಿಯಲ್ಲ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಭವಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ, ಪ್ರಾಣದೇವತೆಯು ಸರ್ವಜ್ಞಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ ||

ರಾಜನು ಹೇಳುವ ಆತ್ಮನಿಗೂ ಮೇಲಿನ ದೋಷಗಳು ಸಮಾನವಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸುವುದು ---

ತ್ವತ್ಕ್ಷೇಽಪ್ಯಗ್ರಹೋ ದೋಷಸ್ತುಲ್ಯಶ್ಚೇದಿತಿ ಚೋದ್ಯತೇ ||
ನೈವಂ ಕೃತ್ಸಾಭಿಮಾನಿತ್ವಾದೇಕದೇಶಾನಹಂಕೃತೇಃ || ೧೨೩ ||

ನಿನ್ನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಈ ರೀತಿ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡದಿರುವ ದೋಷವು ಸಮಾನವಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಉತ್ತರ - ಈ ರೀತಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ. (ರಾಜನು ಹೇಳುವ) ಆತ್ಮನು ಸಮಸ್ತ (ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ) ಅಭಿಮಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಏಕದೇಶವಾದ (ಪ್ರಾಣವೊಂದರಲ್ಲಿ) ಅಹಂಕಾರ (ನಾನು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನ) ವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದಲೂ (ಹೆಸರನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ)

ಅದನ್ನೆ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸಾಧಿಸುವರು ---

ಅಜ್ಞಲ್ಯಾದ್ಯಭಿಧಾನೋಕ್ತೌ ನ ಹಿ ತದ್ವಾನ್ತಬುಧ್ಯತೇ ||
ಕೃತ್ಸದೇಹಾಭಿಮಾನೈವಂ ನೈಕದೇಹಾಭಿಮಾನಭುಕ್

|| ೧೨೪ ||

ಬೆರಳು, ಕಾಲು ಕೈ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ (ಆ ಅಂಗಗಳುಳ್ಳವನು)
ಎಚ್ಚರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ಣದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವನೇ ಆತ್ಮ (ರಾಜನಿಗೆ ಬೇಕಾದವನು)
ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವನಲ್ಲ ||

ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ತು ಸಮಾಪ್ತತ್ವಾತ್ಸಮಸ್ತವ್ಯಸ್ಯವಸ್ತುಷು ||
ನಾಽಽತ್ಮವತ್ತ್ವಾದ್ಯದಂಭೋಧಸ್ತಸ್ಯ ಸರ್ವಾಭಿಮಾನತಃ

|| ೧೨೫ ||

ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ (ಸಮಷ್ಟಿ ವ್ಯಷ್ಟಿ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ)
ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಆಗುವಂತೆ ಜ್ಞಾನವು ಆಗದೆಯಿರುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.
ಅದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲೂ ಅಭಿಮಾನವು ಇರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ^{೧೪}
(ಗ್ರಹಣವಾಗಿಲ್ಲವೆನ್ನಲಾಗದು) ||

ಬೋಧಾಬೋಧೌ ಚಿತೇರ್ನ ಸ್ತಃ ಕೂಟಸೃಜ್ಜಪ್ತಿಮಾತ್ರತಃ ||
ಪರಾಯತ್ರಪ್ರಬೋಧೋ ನಾ ಹ್ಯಪ್ಪಾತ್ರೋತ್ಥಾದ್ರವೇರಿವ

|| ೧೨೬ ||

ನಿರ್ವಿಕಾರವಾದ ಚೈತನ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಅಜ್ಞಾನಗಳು
ಇರುವುದಿಲ್ಲ, (ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಆತ್ಮನು ಜ್ಞಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜ್ಞಾತ ಹೇಗಾದನೆಂದರೆ ? -
ಇನ್ನೊಂದರ ಅಧೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವ ಆತ್ಮನು (ಅಮುಖ್ಯನಾದವನೇ ಜ್ಞಾತ)
ಜಲಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕಿಂತ ಬಿಂಬ ರೂಪನಾದ ಆದಿತ್ಯನಂತೆ
(ಮುಖ್ಯಾತ್ಮನೆಂಬುವನೂ) ಇರುವನು ||

ಸ್ವಸಂಜ್ಞಯಾಽಪ್ಯಸಂಭೋಧೋ ಯಥಾ ದೃಷ್ಟಸ್ತದಾತ್ಮನಃ ||
ಭೋಕ್ತೃತ್ವೇ ಸತ್ಯಪಿ ತಥಾ ಪ್ರಾಣೇಽಪ್ಯಪ್ರತಿಬೋಧನಮ್

|| ೧೨೭ ||

^{೧೪}ಗೋಕ್ಷಜಾತಿಯಂತೆ ಪ್ರಾಣವು ಸಮಸ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೂ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಹಂ ಎಂಬ
ಅಭಿಮಾನವು ಸರ್ವತ್ರ ಬರಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕರೆಯಲು ಚಂದ್ರನ
ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಗ್ರಹಣವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

^{೧೫}ಕಾಶೀರಾಜನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಆತ್ಮನು ಯಾವ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಮಲಗಿರುವನು, ಪ್ರಾಣವು ಮಾತ್ರ
ಶ್ವಾಸ ಉಚ್ಚಾಸವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಮಲಗಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ, ಆದರಿಂದ
ಹೆಸರು ಹೇಳಿದರೂ ಗ್ರಹಣವಾಗದಿರುವುದು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಆತ್ಮನಿಗೆ ಹಾಗಲ್ಲವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು
ಅರಿಯಬೇಕು ||

ಹೇಗೆ ಆತ್ಮನಿಗೆ ಭೋಕ್ತೃತ್ವವು ಇದ್ದರೂ ತನ್ನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ
ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾಣವಿದ್ದರೂ ಗ್ರಹಣವಾಗದೆ ಇರುವುದು ॥

ಸುಪ್ತಸುಪ್ತತ್ವಸಂಭೇದವಿಶೇಷನ್ಯಾಯಸಂಭವಾತ್ ॥

ನೈವ ಸುಪ್ತಗ್ರಹೋ ಯುಕ್ತೋ ನ ತ್ವಸುಪ್ತಸ್ಯ ಯುಜ್ಯತೇ

॥ ೧೨೮ ॥

ಮಲಗಿದೆ, ಮಲಗಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ಬೇಧ ವಿಶೇಷವು ಇರುವ ನ್ಯಾಯವು ಸಂಭವಿಸುವುದರಿಂದ,
ಮಲಗಿದ (ಆತ್ಮನಿಗೆ) ಗ್ರಹಣವಾಗುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಮಲಗದೆ ಇರುವ (ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ) ಮಾತ್ರ
ಗ್ರಹಣವಾಗದಿರುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ॥